

Ohnsorge-Szabó László – Romhányi Balázs*

Hogy jutottunk ide: magyar költségvetés, 2000–2006

*Egy lépés a költségvetési összefüggések átfogó elemzése felé***

A költségvetés bonyolult rendszer. Valószínűleg kevesen látnák át azonnal, hogy miként okozhatja a költségvetési egyenleg romlását a gyógyszerár-támogatások csökkentése. Márpedig erre nem elhanyagolható az esély, a támogatások csökkentése ugyanis növeli a gyógyszerek fogyasztói árát, az növeli a nyugdíjas árindexet, ami növeli a svájci indexet, az pedig növeli a nyugdíjkiadásokat. De az sem nyilvánvaló első ránézésre, hogy a közsféra béreinek befagyasztása vagy éppen a befagyasztás feloldása mekkora tétet jelent a hiány szempontjából, hiszen a bérkiáramlás hatását erősen tompítja az adó- és járulékbévételek ellentétes változása, viszont fokozza a nyugdíjkiadások emelkedése, amelyet pedig annak adóbevételekre gyakorolt hatása tompíthat némiképp.

Költségvetési rendszerünk reformjának egyik alapfeltétele, hogy rendelkezünk olyan módszerekkel, amelyek segítségével előre jelezhető

különböző külső folyamatok és a gazdaság-, illetve társadalompolitikai intézkedések költségvetési hatásai. Reményeink szerint elemzésünk egyrészt segíthet a napirenden lévő különböző kiigazítási intézkedések és reformtörekvések pénzügyi jelentőségének felmérésében, másrészt első lépésnek tekinthető egy olyan általános keret kifejlesztése felé, amely szükséges a jelenleginél magasabb színvonalú költségvetési hatástanulmányok készítéséhez.

A rendszerváltás óta eltelt 16 évet tekintve 2000-ben volt GDP-arányos költségvetési deficitünk legközelebb a 3 százalékos maastrichti küszöbértékhez, ezért adódik az ötlet, hogy a 2000. évi költségvetési helyzethez viszonyítsuk a 2006. évi – kiigazítási program hatásai nélkül számított – helyzetet, és e két év GDP-arányos költségvetési tételeinek eltérése alapján kíséreljük meg áttekinteni a költségvetési politika elmúlt néhány évének történetét. A magyar költségvetési politika félmúltjának elemzése még rendkívül leegyszerűsített formában is sok tanulsággal szolgál a főbb költségvetési mechanizmusok működése szempontjából. Elemzésünk lényege, közvetlen célja azonosítani és számszerűen súlyozni a GDP-arányos költségvetési deficit nagymértékű emelkedésének okait és hatásmechanizmusait, lehetőség szerint megkülönböztetve a kormányzati intézkedésektől függő, illetve azoktól független hatásokat.

* A szerzők a Pénzügyminisztérium munkatársai, de az itt kifejtett nézetek kizárólag saját véleményüket tükrözik, amelyek nem feltétlenül egyeznek meg a Pénzügyminisztérium hivatalos álláspontjával.

**A munkában nyújtott segítségükért kiemelt köszönet illeti *Dunai Gábort* és *Herczegh Istvánt*, valamint következő kollégáinkat: *Braun Gábor*, *Csonka Gizella*, *Deméndi Zsolt*, *Elek Péter*, *Hüttl Antónia*, *Horváth András*, *Kádas Béla*, *Kocsis Ágnes*, *Kormos Istvánné*, *Ládonyi Orsolya*, *Légrády László*, *Lovas Zsolt*, *Marczell Kinga*, *Molnár István*, *Nátrán Roland*, *Nemes Károly*, *P. Kiss Gábor*, *Pavics László*, *Petőfi Lászlóné*, *Scharle Ágota*, *Szabó László*, *Tabák Péter*, *Técsy Gabriella*, *Varró László* és *Zólyomi Péter*.

Elemzésünk két fontos szempontból is igen távol áll a tökéletességtől: egyrészt nem áll rendelkezésre olyan makrofiskális modell, amely minden lényeges hatásláncot konzisztensen volna képes kezelni, másrészt számos adat nem létezik a szükséges bontásban. Ennek ellenére úgy gondoljuk, hogy a kirajzolódó kép összességében alkalmas a leglényegesebb következtetések levonására. A legtöbb, amit remélhetünk, hogy dolgozatunk konstruktív vitát indít el a széles szakmai közvélemény köreiből a költségvetés-politikai elemzések adatbázisát, módszereit és következtetéseit illetően.

A dolgozat felépítése a következő: az első részben előkészülünk az elemzéshez, bemutatjuk a legfontosabb adatokat és adatproblémákat, valamint kiszűrjük a 2000. és 2006. évi költségvetési egyenlegről az egyszeri hatásokat, hogy világossá váljék a megmagyarázandó tényleges különbség. A második részben részletesen elemezzük az egyes tényezőcsoportokat, a harmadik részben pedig összefoglaljuk az eredményeket. Mivel a költségvetési politika elemzésének legfontosabb előfeltétele, hogy rendelkezésre álljanak a megfelelő adatok, érdeklődők számára külön Függelékben mutatjuk be saját, nem hivatalos adatbázisunkat. Természetesen, ahol csak lehet, hivatalos adatokat használunk (ezt pontosan jelöljük is), de több helyen saját közelítő módszereket vagyunk kénytelenek alkalmazni.

AZ ELEMZÉS ELŐKÉSZÍTÉSE

Az elméletileg tiszta megközelítés szerint 2006-ra minden tétel tekintetében a „mi lett volna, ha nem csinálunk semmit” (No Policy Change, NPC) szcenáriónak megfelelő adatot kellett volna használni. Ezt nem mindenhol sikerült megtenni, különféle okokból. Az egyik legfontosabb következtetés, hogy nem áll rendelkezésünkre olyan részletes NPC, amely alapján a különféle hatásokat fel lehetne bontani (például magán- és állami GDP). Ez részben annak is tulajdonítható, hogy még nem rendelkezünk megfelelő makromodellel, amely ilyen nagy mértékű elmozdulásokat is konzisztensen tudna kezelni.

Adatok és adatproblémák

A felhasznált adatokról az egyes részterületeken külön is fogunk szólni, de általánosságban elmondható, hogy lehetőség szerint eredmény-szemléletű adatokat használtunk, illetve ahol ilyen nem állt rendelkezésre, ott pénzforgalmi adatok alapján arányosítással közelítettük az eredmény-szemléletet.

Az alábbi adattábla mutatja be a fontosabb statisztikai idősorokat, amelyeket több tételnél is használtunk.

I. Alapadatok	NEMZETI SZÁMLÁK							(milliárd forint)
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	
Bruttó kibocsátás alapján								
Vállalatok	22 109,4	24 671,7	26 287,3	28 677,9	31 371,5	33 706,5	36 834,8	
Termelő felhasználás	13 316,7	14 581,7	14 932,6	16 480,5	17 983,7	19 322,2	21 115,6	
GDP piaci áron	13 532,8	15 274,9	17 203,7	18 935,7	20 712,3	22 025,2	23 561,5	
Kormányzati GDP	1 956,9	2 259,3	2 678,1	3 119,1	3 258,3	3 447,9	3 574,0	
Magán-GDP	11 575,9	13 015,5	14 525,7	15 816,6	17 453,9	18 577,3	19 987,5	
ebből: háztartások nem piaci tevékenysége	814,0	830,1	847,4	914,0	1 003,5	1 033,1	1 089,6	
GDP alapján, háztartások nem piaci tevékenysége nélkül	10 749,5	12 349,4	14 032,7	15 316,5	16 646,1	17 832,1	19 293,3	
Kormányzati GDP	1 956,9	2 259,3	2 678,1	3 119,1	3 258,3	3 447,9	3 574,0	
Magán-GDP, háztartások nem piaci tevékenysége nélkül	8 792,6	10 090,1	11 354,7	12 197,4	13 387,8	14 384,3	15 719,3	

II. Alapadatok

MUNKAVÁLLALÓI JÖVEDELEM

(milliárd forint)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Munkavállalói jövedelem	5 832,5	6 853,4	7 775,5	8 663,9	9 500,4	10 171,9	10 844,7
kormányzati szektor *	1 415,0	1 690,6	2 098,5	2 488,4	2 614,1	2 772,6	2 827,4
magánszféra	4 417,5	5 162,8	5 677,0	6 175,5	6 886,3	7 399,3	8 017,3
Munkát terhelő elvonások, nemzetgazdaság	2 658,0	3 050,7	3 456,0	3 644,6	3 872,7	4 158,6	4 401,4
kormányzati szektor	791,2	797,6	1 063,2	1 156,5	1 304,1	1 333,6	1 337,0
magánszféra	1 866,8	2 253,1	2 392,9	2 488,1	2 568,6	2 825,0	3 064,3
Munkáltatókat terhelő járulékok	1 430,3	1 609,9	1 793,8	1 921,6	2 052,5	2 217,2	2 328,7
kormányzati szektor	424,1	413,3	540,7	597,2	678,4	705,3	694,5
magánszféra	1 006,2	1 196,6	1 253,0	1 324,4	1 374,1	1 511,9	1 634,2
Társadalombiztosítási járulékbevétel	1 097,9	1 226,8	1 364,4	1 508,3	1 624,1	1 773,2	1 925,0
kormányzati szektor	328,3	327,2	428,8	489,6	558,3	573,9	596,7
magánszféra	769,6	899,6	935,6	1 018,7	1 065,8	1 199,3	1 328,2
Munkaadói járulékbevétel (Munkaerő-piaci alap)	93,0	109,0	130,5	144,2	155,9	169,9	164,8
kormányzati szektor	27,8	29,1	41,0	46,8	53,6	55,0	51,1
magánszféra	65,2	79,9	89,5	97,4	102,3	114,9	113,7
Egészségügyi hozzájárulás (eho)	169,7	179,9	186,6	152,2	150,5	138,1	78,9
kormányzati szektor	47,1	38,8	49,3	36,8	39,5	44,4	18,7
magánszféra	122,6	141,1	137,3	115,4	111,0	93,7	60,2
Táppénz-hozzájárulás	13,3	14,4	17,9	21,1	22,2	22,8	19,5
kormányzati szektor	4,0	3,8	5,6	6,8	7,6	7,4	6,0
magánszféra	9,3	10,6	12,3	14,2	14,5	15,4	13,5
Egyéb járulékok	56,4	79,8	94,3	95,9	99,9	1 13,2	140,5
kormányzati szektor	16,9	14,4	15,9	17,2	19,4	24,6	21,9
magánszféra	39,5	65,5	78,4	78,7	80,5	88,6	118,6
Bruttó bértömeg	4 402,2	5 243,5	5 981,7	6 742,3	7 447,9	7 954,7	8 516,0
kormányzati szektor	991,0	1 277,3	1 557,7	1 891,2	1 935,7	2 067,4	2 132,9
magánszféra	3 411,3	3 966,2	4 424,0	4 851,2	5 512,2	5 887,4	6 383,1
Munkavállalókat terhelő járulékok és szja	1 227,8	1 440,8	1 662,2	1 723,0	1 820,2	1 941,4	2 072,7
kormányzati szektor	367,2	384,3	522,4	559,3	625,7	628,3	642,5
magánszféra	860,6	1 056,5	1 139,8	1 163,7	1 194,5	1 313,1	1 430,2
Munkavállalói, munkaerő-piaci alap járulékbevétele	42,5	49,8	59,5	46,4	47,8	57,8	50,6
kormányzati szektor	12,7	13,3	18,7	15,1	16,4	18,7	15,7
magánszféra	29,8	36,5	40,8	31,4	31,4	39,1	34,9
Munkavállalói ny.- és eü.-biztosítási járulék (tb)	220,0	259,8	308,4	355,1	405,3	433,9	449,9
kormányzati szektor	65,8	69,3	96,9	115,3	139,3	140,4	139,5
magánszféra	154,2	190,5	211,5	239,9	266,0	293,5	310,4
Személyi jövedelemadó	965,2	1 131,3	1 294,4	1 321,5	1 367,1	1 449,7	1 572,3
kormányzati szektor	288,6	301,8	406,8	428,9	470,0	469,2	487,4
magánszféra	676,6	829,5	887,6	892,5	897,2	980,5	1 084,9
Nettó bértömeg (kötségvetési számokból) **	3 174,5	3 802,7	4 319,5	5 019,3	5 627,7	6 013,3	6 443,3
kormányzati szektor ***	623,8	892,9	1 035,3	1 331,9	1 310,0	1 439,0	1 490,4
magánszféra ****	2 550,7	2 909,7	3 284,2	3 687,4	4 317,7	4 574,3	4 953,0

* Munkavállalói jövedelem a kormányzati szektorban, nemzeti számlák szerint (D.1), 2006-ra konvergenciaprogram

** Munkavállalói juttatások, szja és járulékok nélkül

*** Munkavállalói juttatás, kormányzati szektor, szja és járulékok nélkül

**** Munkavállalói juttatás, magánszektor, szja és járulékok nélkül

III. Alapadatok	EGYÉB LAKOSSÁGI JÖVEDELEM							(milliárd forint)
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	
Nyugdíjkiadás	1 308,2	1 517,8	1 721,4	1 914,1	2 145,4	2 322,2	2 534,4	
Családtámogatások	252,6	313,5	346,1	397,9	388,6	406,2	484,0	
Lakástámogatási kiadások	51,9	65,9	89,5	168,4	225,7	273,6	244,6	
Egyéb támogatások	169,9	167,0	316,1	74,0	59,0	49,1	207,5	
Tulajdonosi jövedelem	579,2	574,2	629,3	535,9	668,2	750,0	700,0	
Vegyes jövedelem és működési eredmény (háztartások saját tulajdonú lakáshasználata)	2 414,6	2 721,5	2 848,4	2 931,8	3 162,9	3 261,9	3 327,1	
Egyéb jövedelem és hiba (maradékfelven)	-24,7	-40,2	-102,3	31,4	-31,2	485,8	-211,8	

IV. Alapadatok	RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ JÖVEDELEM ÉS VÁSÁROLT FOGYASZTÁS KAPCSOLATA							(milliárd forint)
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	
Rendelkezésre álló jövedelem (korrigálatlan)	7 926,3	9 122,3	10 168,1	11 072,7	12 246,4	13 562,1	13 729,2	
Pénzbeli rendelkezésre álló jövedelem (korrigálatlan)	7 112,3	8 292,2	9 320,7	10 158,7	11 242,9	12 529,0	12 639,6	
Pénzbeli lakossági megtakarítás	-16,9	83,7	242,9	38,2	483,0	939,6	399,2	
Vásárolt fogyasztás piaci áron	7 129,2	8 208,5	9 077,8	10 120,5	10 759,9	11 589,4	12 240,4	
Általános forgalmi adó	1 159,8	1 251,0	1 373,0	1 539,9	1 831,6	1 856,5	1 771,0	
Jövedéki, fogyasztási és regisztrációs adó	513,0	539,2	592,6	662,7	719,2	740,9	848,1	
Egyéb fogyasztást terhelő adó	89,5	102,1	108,6	136,4	178,4	176,4	193,0	
Terméktámogatások	159,3	181,5	197,2	174,4	203,6	195,2	209,4	
Vásárolt fogyasztás alapján	5 526,2	6 497,7	7 200,8	7 956,0	8 234,2	9 010,7	9 637,6	

V. Alapadatok	VÁLLALATOK							(milliárd forint)
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	
Vállalati szektor bruttó működési eredménye	2 902,6	3 166,8	3 815,3	3 967,5	4 336,3	4 831,5	5 327,2	
Számított társasági adó	396,1	425,7	479,2	543,0	499,1	492,6	567,6	
Társaságiadó-kedvezmény	100,4	80,9	82,6	129,3	50,4	62,5	75,6	
Társasági adó	295,7	344,8	396,6	413,7	448,7	430,1	492,0	

VI. Alapadatok	LÉTSZÁM							(ezer fő)
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	
Foglalkoztatottság *	3 856,2	3 868,3	3 870,6	3 921,9	3 900,4	3 901,5	3 885,3	
kormányzati szektor **	791,4	788,6	800,4	818,7	816,6	805,9	796,1	
magánszféra **	3 064,8	3 079,7	3 070,2	3 103,2	3 083,8	3 095,6	3 089,2	
ebből: KSH szerint foglalkoztatott ***	1 891,7	1 891,7	1 879,7	1 884,6	1 919	1 923,1	1 931,7	
Nyugdíjasok létszáma	2 754,0	2 754,0	2 745,0	2 731,0	2 734,0	2 734,0	2 734,0	

* Foglalkoztatottak (a 15–74 éves népesség gazdasági aktivitása táblából)

** Kormányzati szektor: alkalmazásban állók létszáma, költségvetés (2.1.1.10. az alkalmazásban állók átlagos statisztikai állományi létszáma a költségvetési intézményekben). Magánszektor: maradék

*** KSH, létszám és kereset a nemzetgazdaságban (versenyszféra)

VII. Alapadatok

FAJLAGOS MUTATÓK

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Egy foglalkoztatottra jutó GDP	2,788	3,192	3,625	3,905	4,268	4,571	4,966
kormányzati szektor	2,473	2,865	3,346	3,810	3,990	4,278	4,489
magánszféra	2,869	3,276	3,698	3,931	4,341	4,647	5,088
Bruttó átlagbér (költtségvetési számokból)	1,512	1,772	2,009	2,209	2,436	2,607	2,791
kormányzati szektor	1,788	2,144	2,622	3,039	3,201	3,440	3,552
magánszféra	1,441	1,676	1,849	1,990	2,233	2,390	2,595
Nettó átlagbér (költtségvetési számokból)	0,823	0,983	1,116	1,280	1,443	1,541	1,658
kormányzati szektor	0,788	1,132	1,293	1,627	1,604	1,786	1,872
magánszféra	0,832	0,945	1,070	1,188	1,400	1,478	1,603
Bruttó átlagkereset (KSH), előző év = 100	113,5	118,0	118,3	112,0	106,1	108,8	107,4
kormányzati szektor	112,3	122,4	129,2	117,5	100,4	112,8	106,0
magánszféra	114,2	116,3	113,3	108,9	109,3	106,9	108,0
Nettó átlagkereset (KSH), előző év = 100	111,4	116,2	119,6	114,3	105,7	110,1	106,8
kormányzati szektor	110,0	119,5	127,5	118,0	101,2	113,7	105,4
magánszféra	112,1	115,0	116,0	112,3	108,0	108,4	107,4
Nettó bértömeg (KSH), előző év = 100	112,5	116,5	119,7	115,8	106,5	109,9	106,6
kormányzati szektor	108,9	119,0	129,4	120,7	99,9	112,3	103,5
magánszféra	113,7	115,7	115,2	112,5	109,6	108,7	107,8

VIII. Alapadatok

ÁRINDEXEK

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Fogyasztóiár-index	9,80%	9,20%	5,30%	4,70%	6,80%	3,60%	3,50%
Nyugdíjas fogyasztóiár-index	-	-	5,30%	4,60%	7,30%	3,90%	5,00%

A felhasznált adatok feltüntetése azért fontos, mert többféle, egymástól eltérő módon összeállított statisztika létezik a témánk szempontjából fontos változókról. Ennek oka az eltérő mérítés mellett adathiba is lehet. A számításainkban szereplő nettó bérek alakulása nagyon eltér attól, mint amit a KSH létszám- és kereseti statisztikája mutat. Ennek jelentőségére az adatokról szóló függelékben fogunk részletesebben kitérni.

Az adatminőségre való tekintettel számításunk helyenként nem tud olyan mértékben konzisztens lenni, amennyire az elmélet és a téma fontossága megkövetelné. Mindazonáltal jelenleg úgy tűnik, a legjobb (legkevésbé

rossz) megoldást találtuk meg az egyes alternatív statisztikák közti választásunkkal. Ennek ellenére természetesen a vita lehetősége nyitva áll.

Az egyes magyarázó tényezőknél jelentkező és részben meg nem magyarázott „egyéb” tényező olykor magas értékében az adathibák is szerepet játszhatnak.

2006-ra különböző adatforrások alapján készített becslést alkalmaztunk. Általános törekvés volt, hogy a kiigazító csomag bevezetése nélküli esetet próbáltuk becsülni.¹ Inkonzisztenciát jelent, hogy az általunk alapul vett makropálya 2006-ra vonatkozó számai már az intézkedések *utáni* állapotot tükrözik.

Az egyszeri tételek és az adicionalitás hatásának kiszűrése

A strukturális problémák azonosítását megnehezítheti az üzleti ciklusok és a különféle egyszeri tényezők hatása. Szerencsére az üzleti ciklusok hatásának kiszűrése esetünkben nincs szükség, mivel a kibocsátási rés az úgynevezett termelési függvény alapú ciklikus igazításos módszer alapján jó közelítéssel megegyezik a két összehasonlítható évben.²

Egyszeri hatásoknak tekintjük

- az autópálya-építést,
- bizonyos követelések elengedését (például az iraki adósság elengedése 2006-ban),
- a sokéves átlagot meghaladó mértékű árvízkiadásokat,
- az önkormányzatoknak általában a választási évre visszavezethető deficitnövekedését,
- a Gripen vadászpilóta gépek vásárlásának sajátos statisztikai elszámolásából eredő, kiugró tételeket.

Az egyszeri hatásokhoz hasonlóknak véljük az úgynevezett adicionalitási kritérium alap-

ján elvárt fejlesztési kiadásokat. Az adicionalitási kritérium, amely 2004-es EU-csatlakozásunkkal jelent meg, mint költségvetéspolitikai korlát, azt írja elő, hogy a tagállamok az uniós forrásokat nem használhatják meglévő fejlesztési kiadások kiváltására. Számításaink szerint az egyszeri tételek és az adicionalitás követelménye (pontosabban ezek hiánya) együttesen mintegy 0,3 százalékpontot magyaráz a 2000. évi GDP-arányos hiányból, viszont 2006-ban ez a hatás eléri a 2,6 százalékpontot.

Mint látható az 1. táblázatból, 2006-ban és 2000-ben is korrigálunk az autópálya-építésekkel. 2000-ben még főleg az NA Rt. finanszírozásában történt a kivitelezés, de mivel az NA része az ESA-körnek, ezért a 2000-es ESA-hiányszám tartalmazza ezt a tételt. Az önkormányzati és árvízkiadások 2000-ben és 2006-ban is átlagon felül alakultak. Az iraki adósságelengedéshez hasonlóra 2000-ben viszont nem került sor. A Gripen-kiadások esetében úgy jártunk el, hogy a teljes, 2001-től 2016-ig tartó kifizetési folyamat felosztottuk

1. táblázat

EGYSZERI HATÁSOK, ADDICIONALITÁSI KRITÉRIUM

(milliárd forint)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Egyszeri tényezők, összesen (A)	-39,9	-66,4	-365,7	-12,7	-129,0	-220,3	-417,5
Helyi kormányzat nettó hitelnyújtás/hitelfelvétel, átlagtól vett eltérés*	11,3	67,0	-88,1	36,3	27,5	-39,2	-37,0
Helyi kormányzat nettó hitelnyújtás/hitelfelvétel	-38,4	10,9	-151,3	-33,3	-48,6	-120,1	-123,6
Árvízkiadások, átlagtól vett eltérés*	-24,9	-8,0	-1,5	15,5	22,3	23,9	-12,5
Árvíz elleni védelemmel kapcsolatos kiadások a költségvetésben	52,9	39,6	37,1	23,6	20,5	21,7	61,3
Gyorsforgalmiút-építések rendelkezésre állási díjak nélkül	-26,3	-125,4	-276,1	-64,5	-178,8	-205,0	-252,2
Kötelezettségelengedés (2006-ban iraki adósságelengedés)							-40,0
Gripennel kapcsolatos kiadás, átlag felett							-75,9
Fejlesztéspolitika, összesen (B)	0,0	0,0	0,0	0,0	131,6	147,2	-194,1
Addicionalitási kritérium (bérkiadások, agrár jellegű tételek és gyorsforgalmiút-építés nélkül)					131,6	147,2	-194,1
Összesen (A+ B)	-39,9	-66,4	-365,7	-12,7	2,6	-73,2	-611,6
ESA-deficit (D)	396,8	627,7	1540,5	1364,9	1337,7	1719,0	2736,4
Korrigált ESA-deficit [D + (A+ B)]	356,9	561,3	1174,8	1352,3	1340,4	1645,9	2124,8

* Az ESA-hiány korrekciójának iránya: + = az ESA-hiányt növelő korrekció; - = az ESA-hiányt csökkentő korrekció

„gépidő-arányosan”, azaz figyelembe vettünk 2006-ban 7, 2007–2015 között évente 14 vadászgépet (összesen 133), és megnéztük, mi lenne az az összeg, amit e 133 „gépév” után egységesen fizetve visszakapnánk az eredeti összes kiadást. Az így kapott számot szoroztuk 7-tel, illetve 14-gyel, a konkrét évtől függően. Ezt követően rendelkezésünkre álltak a 2006–2015 közötti „valós” (természetesen csak becsült) szolgáltatási értékek. Egyszeri kiadásnak minősítettük a tényleges kifizetések ezektől való eltérését.³

Az EU az addicionalitási kritériumra tekintettel vizsgálja, hogy Magyarország az uniós csatlakozás utáni években, 2004–2006 átlagában többet vagy kevesebbet költött-e a bázisidőszak (1999–2001) átlagához viszonyítva bizonyos fejlesztési célokra. A fejlesztésinek minősülő kiadásokat a Függelék 1. táblázata mutatja.

Ezekből a tételekből azonban a mi számításaink konzisztenciájának biztosítása végett le kell vonni a felsorolt funkciókhoz kötődő folyó kiadások közül a gyorsforgalmi útépitéseket, mivel ezeket az egyszerű tényezők közt már számba vettük, valamint a bérjellegűeket, mivel a kormányzati béreket külön kívánjuk majd elemezni. Le kell vonni továbbá a fejlesztési célú agrárkiadásokat, mivel az agrárkiadásokkal az EU-val való költségvetési relációban foglalkozunk.

Az autópálya-fejlesztések a 2004–2006. években végig szerepet játszottak a költségvetési hiány szintjének megemelkedésében, amire 2006-ban ráakódott az addicionalitási kritérium szempontjából releváns egyéb kiadások megugrása is.

TÉTELES ELEMZÉS

Sorra vesszük azokat a költségvetési tételeket, amelyek GDP-arányos szintje jelentősen megváltozott a 2000–2006 időszakban. Kiindulási

pontunk minden tételnél a 2000. évi nominális szint, és azt vizsgáljuk, hogy a 2006-ig terjedő években bekövetkező nominális szintemelkedés milyen tényezőkre vezethető vissza. Viszonyítási pontként (alapszcenárióként) mindenhol jelezzük, hogy a GDP-hez viszonyított 2000. évi arány tartása milyen mértékű nominális emelkedést tett volna lehetővé. Ennek megfelelően a grafikus ábrázolásban a 2000. évi adat definíció szerint mindenhol nulla.

A költségvetési összefüggéseket összeadások és szorzások szintjére egyszerűsítettük, hogy a GDP százalékában mért tételek megváltozását összeadó tényezőkre tudjuk bontani. Ahol a teljes hatás két vagy több tényező szorzataként adódik (például adósságállomány és kamatláb), ott a teljes hatást a logaritmusok arányában osztottuk szét.⁴ Ennek a felbontásnak előnye, hogy egyrészt azonosságként teljesül minden esetben, tehát a megváltozás abszolút összegét egyértelműen és teljesen felosztja a szorzattényezők között, másrészt nem függ a tényezők sorrendjétől (szemben például a parciális hatásokon alapuló megközelítéssel, ahol egy tényező hatását a többi változatlansága mellett mérjük). Hátránya ugyanakkor, hogy bizonyos esetekben lehetne értelmes sorrendet adni a különféle tényezőknek, amiről viszont ezáltal nem veszünk tudomást.

Azok számára, akik a matematikai képleteket részesítik előnyben a szöveges leírással szemben, képlet formájában is felírjuk az összefüggéseket. Ehhez a következő jelölésrendszert alkalmazzuk:

Főjelként⁵:

W :	<i>lakossági jövedelem (milliárd Ft)</i>
w :	<i>lakossági jövedelem Ft/fő</i>
N :	<i>létszám (fő)</i>
T :	<i>adóbevétel</i>
τ :	<i>adókulcs</i>
π :	<i>árindex</i>

Felső index jelöli a szektort

p: magánszektor
g: kormányzati szektor
r: nyugdíjasok

Alsó indexben a tétel típusát

g: bruttó
n: nettó
w: munkajövedelmet terhelő
c: fogyasztást terhelő
p: profitot terhelő

Néhány további jelölést első előfordulásukkor nevesítünk.

Államtól származó jövedelmek

Az államtól származó jövedelmek három fő formáját különböztetjük meg:

- a kormányzati szektorban⁶ alkalmazottak bére,
- a lakosság rendelkezésre álló jövedelmét növelő támogatások és
- az ártámogatások.

A rendelkezésre álló jövedelmet növelő támogatások közül a – rokkantnyugdíjakat is tartalmazó – nyugdíjkifizetések és a családtámogatás érdemel kiemelt figyelmet. Az ártámogatások közé soroljuk a gyógyszer, az energia és a tömegközlekedés mellett a lakástámogatás valamennyi formáját is.

A kormányzati szektorban dolgozók bére

BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

A magánszektorban fizetett bértömeg egy foglalkoztatottra jutó értéke kétféleképpen is felbontható. Egyik oldalról felbontható az egy foglalkoztatottra jutó reál hozzáadott érték és a nominális egység bérköltség szorzatára, másik oldalról felbontható az egy foglalkoztatottra jutó nominális hozzáadott érték (továb-

biakban: termelékenység) és a reál egység bérköltség (extra béremelés) szorzatára. Tekintettel arra, hogy a vállalati döntés szempontjából jobban értelmezhető az egység bérköltség fogalma, ezért a közgazdasági elemzések előszeretettel használják ezt a felosztást, itt mégis inkább a „termelékenység + extra béremelés” felbontást fogjuk használni, mivel nem az inflációt, hanem a költségvetési tételek nominális GDP-hez viszonyított arányát kívánjuk elemezni.

Reál hozzáadott érték/fő	Reál hozzáadott érték/fő	Nominális hozzáadott érték/fő
Nominális egység bérköltség	Infláció	
	Reál egység bérköltség	Reál egység bérköltség

Feltételezzük, hogy hosszú távon stabil növekedés esetén a magánszektor bruttó bére az alapáron számított nominális hozzáadott értékkel növekszik, a kormányzati szektorban fizetett relatív bérek pedig a magánszektorban fizetett bérekhez igazodnak.

Mivel a kormányzati bérek tudatos politikai döntések alapján alakulnak, felvethető a demonstrációs hatás kérdése. Véleményünk szerint a vizsgált időszakban nem lehet egyértelműen az állami bérnövelések demonstrációs hatásaként értelmezni a magánszektor béralakulását, mivel

1 az állami béremelések mértéke minden évben előre ismert volt, és a magánszektor bérei ennek ellenére 1–2 év késéssel emelkedtek csak, méghozzá éppen abban az időben, amikor a közszférában létszámleépítés volt jellemző,

2 az állami szektor bérei az 1990-es évek folyamán jelentős mértékben lemaradtak a magánszektor bérei mögött (2000-ben a relatív bérelmaradás az állami szektorban elérte a 30 százalékot), tehát legalábbis „fékező” irányban nem jelentős a demonstrációs hatás,

3 egyik irányú relatív bérelmozdulás sem járt érdemleges létszám-átcsoportosulással, illetve foglalkoztatási hatással.

A munkavállalói jövedelem/nominális hozzáadott érték hányados alakulását mutatja az 1. ábra a kormányzati szektorban és a magánszektorban:

A kormányzati nettó bérek változását négy tényezőre bontjuk:

- a magánszektor nominális termelékenység-növekedésének megfelelő béremelés,
- létszám,
- extra béremelés és
- bérterhek átlagos effektív kulcsának változása.

Képlet formájában:

$$W_n^g = (1 - \tau_w) \omega_x^g N^g \eta w_{g,2000}^g$$

ahol

W_n^g : nettó bértömeg a kormányzati szférában,

τ_w : munkabért terhelő adók és járulékok effektív átlagkulcsa,

ω_x^g : kormányzati béremelés a magánszektor termelékenysége felett (2000=100),

N^g : a kormányzati szektorban foglalkoztatottak létszáma,

η : egy foglalkoztatottra jutó, a háztartások nem piaci tevékenységével korrigált nominális hozzáadott érték a magánszektorban (alapáron számított, háztartások nem piaci tevékenységével korrigált nominális GDP/foglalkoztatott, 2000=100),

$w_{g,2000}^g$: egy foglalkoztatottra jutó bruttó munkavállalói jövedelem a kormányzati szektorban 2000-ben.

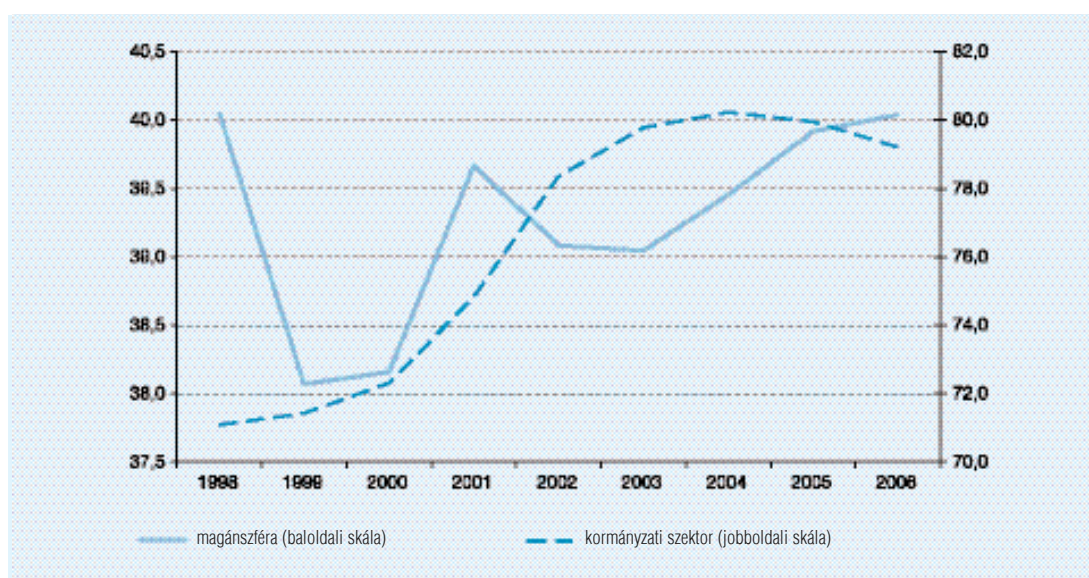
ÉREDMÉNYEK

A 2. ábrán látható, hogy az egy foglalkoztatottra jutó, alapáron számított nominális hozzáadott érték növekedése a magánszektorban meghaladta a piaci áron számított nominális GDP növekedési ütemét.

2001-ben és 2003-ban a köztisztviselők, 2002-ben és 2003-ban a közalkalmazottak bérét emelte a kormányzat a magánszektor termelékenység-növekedését jelentősen meghaladó ütemben. 2004-ben ehhez képest némi kiigazításra került sor, így a halmozott hatás 2006-ra

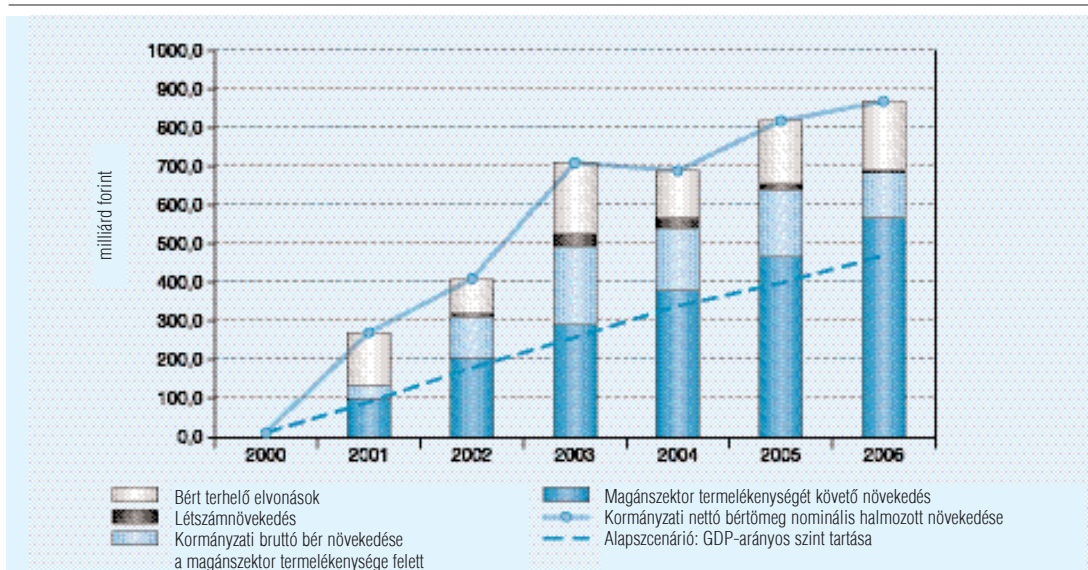
1. ábra

A BÉRHÁNYAD ALAKULÁSA A KORMÁNYZATI ÉS MAGÁNSZFÉRÁBAN

A KORMÁNYZATI NETTÓ BÉREK ALAKULÁSA

Nominális halmozott emelkedés a 2000. évi szinthez képest

Megjegyzés: a pontos adatok megtalálhatók a C függelékben

113 milliárd forintot, vagyis a GDP 0,5 százalékát érte el.

A közsférában foglalkoztatottak létszámának növekedése 2002–2003-ban jelentős volt, azonban a 2004–2006 időszakban (még a 2006-os kiigazító csomag részeként bejelentett lépések előtt) a korábbi többlet gyakorlatilag eltűnt, így a kormányzati létszámnövekedés hatása a 2006-ra kialakuló deficittöbbletben elhanyagolható.

A GDP-arányos nettó kormányzati bérkiadások növekedésében a legnagyobb szerepet a bért terhelő adó- és járulékelvonások csökkentése játszotta. Az így kieső költségvetési bevétel 2006-ban közel 180 milliárd forint, ami a GDP 0,8 százaléka.⁷

Nyugdíjak

BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

A nyugdíjak alakulását elsősorban az úgynevezett svájci indexálás határozza meg, amely fele-fele arányban tartalmazza a nettó bérek emelkedésének nemzetgazdasági átlagát és a nyugdíjas fogyasztói árindexet.⁸ Természetesen a nettó

bérek tartalmazzák mind a magán-, mind a kormányzati szektor béreit, következésképp ezek nominális GDP-t meghaladó emel(ked)ése a nyugdíjkiadások GDP-arányos szintjét is emeli. Az inflációt – bizonyos adatok és megfelelő modell hiányában, erős leegyszerűsítésként – külső adottságnak tekintjük, tehát nem elemizzük a bérek, adók és hatósági árak hatását a nyugdíjkiadásokra.

A vizsgált időszakban több alkalommal került sor a svájci indexet meghaladó nyugdíjemelésekre. A 2002-ben nyugdíjasonként kifizetett 19 000 forintos összeg közvetlenül növelte a nyugdíjkiadásokat, de ez nem épült be a nyugdíjba, így a 2006-os hiányt közvetlenül nem befolyásolta.⁹ A 2001-ben és 2002-ben végrehajtott „rendkívüli” nyugdíjemelések viszont beépültek a további évek bázisába, a 2003–2006 közötti négy év alatt pedig fokozatosan megjelent az úgynevezett 13. havi nyugdíj, ami úgy értendő, hogy a korábbi 52 heti nyugdíj helyett, 2003-ban 53, 2004-ben 54, 2005-ben 55, 2006-ban (és attól kezdve) 56 heti nyugdíjat kapnak a nyugdíjasok.

A nyugdíjasok száma a vizsgált 6 év során kis mértékben még csökkent is, viszont jelentős kiadásemelkedést okozott az úgynevezett cserélődési hatás, amelynek lényege, hogy az elhalálozottak nyugdíja átlagosan lényegesen alacsonyabb, mint a frissen nyugdíjba menőké.

A következő képlet adja meg a nyugdíjkiadások alakulását:

$$W^r = N^r \omega_s^r \omega_{13}^r \omega_{pol}^r \omega_c^r w_{2000}^r + W_{X,2002}^r$$

$$\omega_s^r = \frac{\left[\frac{N^g}{N^g + N^p} \frac{w_g^g}{\eta} + \left(1 - \frac{N^g}{N^g + N^p} \right) \frac{w_g^p}{\eta} \right] (1 - \tau_w) \eta + \pi^r}{2}$$

ahol

W^r : teljes nyugdíjkifizetés,

$W_{x,2002}^r$:egyszeri 19 000 forintos kifizetés 2002-ben,

$w_{g,2000}^r$: átlagnyugdíj 2000-ben,

w_g^g : egy foglalkoztatottra jutó munkavállalói jövedelem a közszférában,

w_g^p : egy foglalkoztatottra jutó munkavállalói jövedelem a magánszférában,

N^g : a közszférában foglalkoztatottak létszáma,

N^p : a magánszférában foglalkoztatottak létszáma,

N^r : nyugdíjasok létszáma,

ω_s^r : svájci index,

ω_{13}^r : 13. havi nyugdíj bevezetésének hatása,

ω_{spec}^r : svájci indexen felüli, bázisba épülő (politikai) emelések hatása,

ω_c^r : cserélődési hatás (maradékfelven),

π^r : nyugdíjas fogyasztóiár-index,

τ_w : munkavállalói jövedelmeket terhelő adók és járulékok átlagkulcsa.

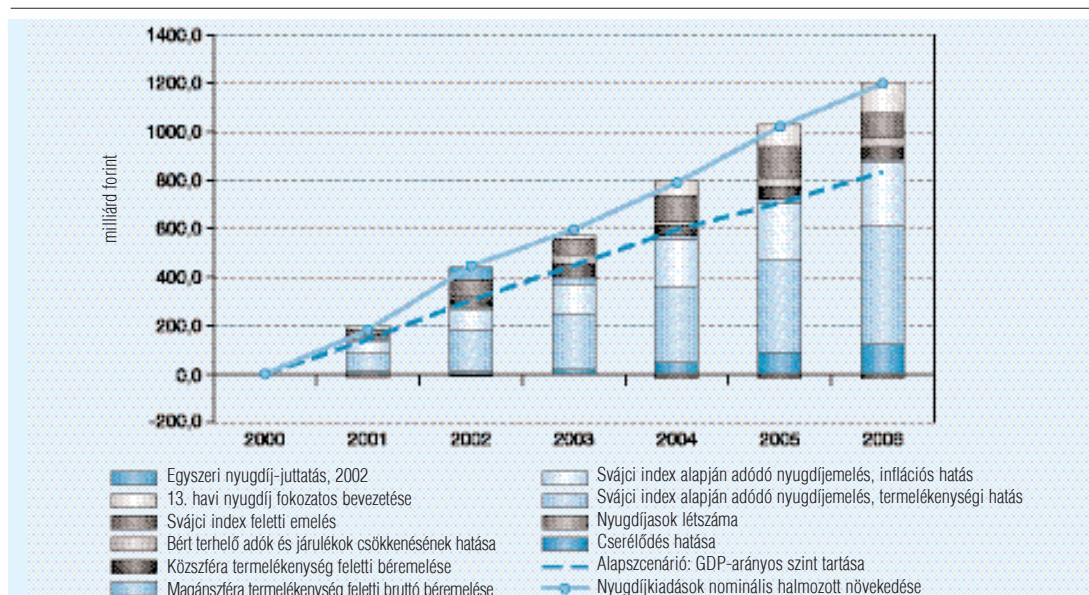
EREDMÉNYEK

A vizsgált időszakban a nyugdíjkiadások GDP-hez viszonyított aránya mintegy 1,5 százalékponttal emelkedett. A 3. ábra mutatja, hogy a ráta jó közelítéssel visszatért volna a 2000-es szintre, ha mind a kormányzati, mind a magánszektorban csak a termelékenység által indokolható béremelésekre került volna sor, valamint az infláció és a cserélődési hatás a ténylegesen

3. ábra

A NYUGDÍJKIADÁSOK ALAKULÁSA

Nominális halmozott emelkedés a 2000. évi szinthez képest

Megjegyzés: a pontos adatok megtalálhatók a C függelékben

megfigyelt szerint alakul (tehát elvonatkoztatunk az extra béremeléseknek az inflációra és a friss nyugdíjasok nyugdíjára kifejtett hatásától) és nem kerül sor rendkívüli nyugdíjemelésekre.

A nyugdíjasok létszáma egyelőre nem játszott lényeges szerepet e kiadások alakulásában (0,1 százalékpontos csökkentő hatás) és a magánszektorban végrehajtott extra béremelés kiadásnövelő hatása is kisebb volt 0,1 százalékpontnál.

Mondhatni, hogy a GDP-arányos nyugdíjkiadások megemelkedését szinte teljes mértékben megmagyarázzák a kormányzati intézkedések: a bérterhek csökkentése (0,1 százalékpont) a kormányzati bérek extra emelése (0,2 százalékpont), a nyugdíjak svájci indexen felüli emelése (0,5 százalékpont) és a 13. havi nyugdíj bevezetése (0,5 százalékpont).

A számítási módszer megválasztásakor tekintetbe kell venni az egyes intézkedések és egzogén tényezők kölcsönhatását (például a 13. havi nyugdíj hatása amiatt nagyobb, hogy 2002-ig a svájci index szerint adódónál nagyobb emelésekre került sor) is. A 13. havi nyugdíj hatása jóval kisebbnek adódik, mint a 2006-ban ezen a címen kifizetett összeg (170 milliárd forint), ami annak az eredménye, hogy a 13. havi nyugdíj bázisát a svájci indexáláson túl a svájci indexen felüli emelések, valamint a cserélődési hatás is növelte. Ezen a ponton vitatható az események sorrendjétől elvonatkoztató logaritmikus felbontás alkalmazása, mivel a politika elvben tisztában volt a nyugdíjrendszer adottságaival (a svájci index feletti emelésekre már 2002-ig

jórészt sor került, és a cserélődési hatás is ismert jelenség), amikor megszületett a döntés a 13. havi nyugdíjról. Ennek megfelelően védhető az az álláspont is, hogy a 2006-ban 13. havi nyugdíjra kifizetett teljes összeg a 13. havi nyugdíjat bevezető intézkedés következménye.

A közzsférában végrehajtott béremelések és a bérterhek csökkentése a nettó bértömegemelésen keresztül emelik a svájci indexet és ezáltal növelik a nyugdíjakat. Azt feltételeztük, hogy a svájci indexen *felüli*, politikai döntésen alapuló emelések nem lettek volna kisebbek, ha a nettó bérek lassabban emelkedtek volna. Másképp fogalmazva, abból indultunk ki, hogy a politika a nettó béremelkedéshez képest kívánta a nyugdíjasokat egy fix százalékos emelés mértékéig jobb helyzetbe hozni. Azaz egy nagyobb nettó keresetemelkedéshez magasabb, politikai döntésen alapuló extra nyugdíjemelés tartozik. Ez a megoldás azért ésszerű, mivel a politikai közbeszédben az aktuális béremelésekkel szokták leginkább összehasonlítani a nyugdíjat, és nem elemzik a béremelés mögötti tényezőket.

Mint jeleztük, a gazdaságpolitikának az inflációra gyakorolt hatásait kellő mélységben nem tudtuk elemezni. Mindazonáltal készítettünk egy becslést arra, hogy – elvonatkoztatva a bérek alakulásától – önmagában a svájci index inflációs komponensén keresztül milyen mértékben hatottak a kormányzati intézkedések a nyugdíjkiadásokra. A 2000 utáni hatósági ár-emelések és a 2004 utáni adóintézkedések miatti többletinfláció 2006-ban 24 milliárd forinttal növelte a nyugdíjkiadásokat. (Lásd 2. táblázat)

2. táblázat

AZ INFLÁCIÓ HATÁSA

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
<i>Infláció hatása, éves</i>	52,6	35,2	36,8	63,7	37,3	39,2
piaci	52,4	34,8	36,4	33,8	26,3	57,1
állami intézkedések, közvetlen hatás	0,2	0,4	0,4	29,9	11,0	-17,9
<i>Infláció hatása, kumulált</i>	52,6	87,8	124,6	188,3	225,6	264,8
piaci	52,4	87,2	123,6	157,4	183,8	240,9
állami intézkedések, közvetlen hatás	0,2	0,6	0,9	30,8	41,8	23,9

Felhívjuk a figyelmet, hogy számításaink a politikai döntésű nyugdíjemeléseknek a költségvetési kiadásokra gyakorolt bruttó hatását mutatják. A magasabb nyugdíjak miatt magasabb rendelkezésre álló jövedelem és ezzel összefüggő többletfogyasztás, illetve – adóbevételek miatt a döntések deficitre gyakorolt hatása kisebb a fent bemutatottnál. Ezt az összefüggést tételesen kezeli a fogyasztási adókra vonatkozó elemzésünk.

Családtámogatások

BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

A költségvetés a vizsgált időszak folyamán egyrészt a személyijövedelemadó-rendszer családi jellegű kedvezményei, másrészt a családokat támogató közvetlen kiadások (családi pótlék, gyed, gyeg stb.) formájában támogatta a családokat. A teljes támogatás e kettő összegeként adódik.

EREDMÉNYEK

Amint a 4. ábrán látható, 2001–2002-ben a családi jellegű szja-kedvezmények növekedése

okozta a családtámogatások GDP-arányos szintjének emelkedését, 2003-ban viszont az új kormány a családi pótlékot emelte. 2004-ben a családtámogatások összege csökkent, 2005-ben GDP-arányosan szinten maradt, 2006-ban viszont ismét jelentősen növekedett a családi pótlék nagy mértékű – a lényegében megszűnő adókedvezmény összegét meghaladó – emelése következtében. A vizsgált 6 év alatt a családtámogatások GDP-arányos összegében mintegy 0,2 százalékpontos növekedés következett be.

Gyógyszerkiadások

BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

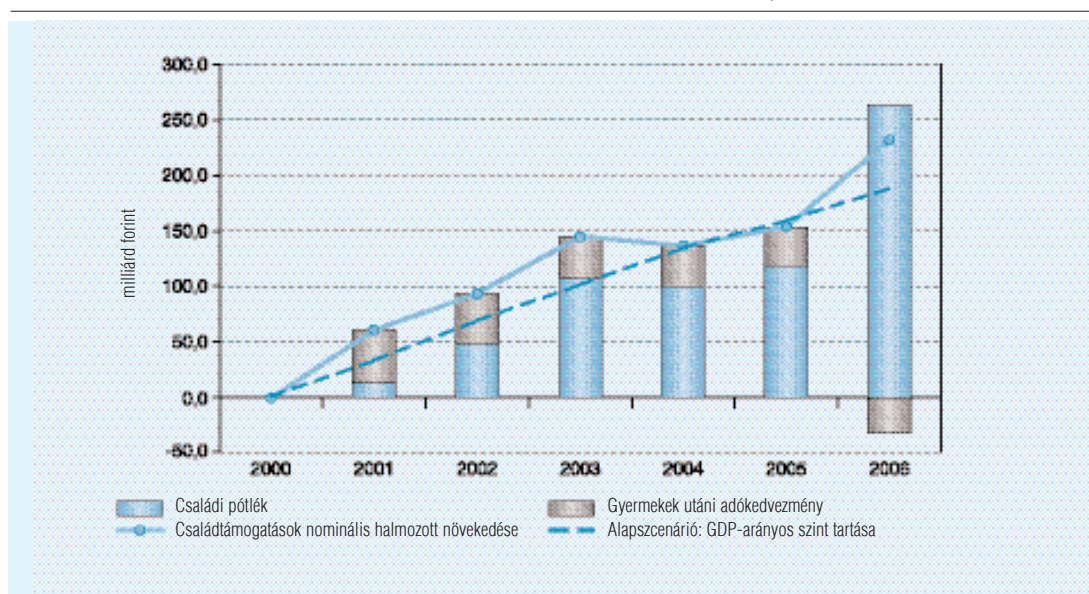
A költségvetés gyógyszer-ártámogatás címen¹⁰ teljesített kiadásai egyrészt a lakosság által megvásárolt gyógyszerek nominális értékétől (gyógyszerfogyasztás), másrészt az állami támogatás ezen belüli arányától függ.

Három lényeges hatást sajnos nem tudunk elemezni: a gyógyszerfogyasztáson belül a hazai és importgyógyszerek közti arányeltolódást, az importált gyógyszerek áremelkedését

4. ábra

A CSALÁDTÁMOGATÁSOK ALAKULÁSA

Nominális halmozott emelkedés a 2000. évi szinthez képest

Megjegyzés: a pontos adatok megtalálhatók a C függelékben

és a gyógyszerfelírás állami (tb) szabályozásának keresletre gyakorolt hatását.

Adatok nélkül hivatkozunk mindössze arra, hogy a gyógyszerárak az infláció felett emelkedtek ebben az időszakban, ami növelte a gyógyszerfogyasztás nominális értékét, miközben a rendelkezésre álló adatok (dobozszám) alapján lényeges volumennövekedés nem volt megfigyelhető. A megfigyelt átlagár-emelkedés okának elsősorban nem a belföldön előállított gyógyszerek *termelői* árának emelkedése látszik, hanem az importgyógyszerek súlyának és forintárfolyamot követő árának emelkedése.

EREDMÉNYEK

2006-ra 0,5 százalékponttal nőtt az állam GDP-arányos gyógyszerkiadása. (Lásd 5. ábra) Számításunk eredménye szerint alapvetően az összes gyógyszerfogyasztási kiadás alakulása növelte meg az állami gyógyszerkiadásokat és nem az állami támogatások arányának növekedése. Az időszak elején inkább megtakarítás mutatkozott az állami támogatásokban, majd

2006-ban – még a nyári kiigazító program előtt készített prognózis szerint – újra szerény megtakarítás mutatkozott. Jelentősebb állami támogatás visszafogása csak akkor lett volna elérhető, ha az állam fokozatosan kivonul a gyógyszerek fogyasztásának támogatásából, ami a fogyasztói ár növekedésén keresztül a vásárolt mennyiség növekedését is fékezte volna, további költségvetési megtakarításokat eredményezve.

Lakástámogatási kiadások

BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

Lakástámogatást 2000 és 2006 között összesen 21-féle jogcímen adott a kormány. Ezeket az áttekinthetőség javítása végett három kategóriába vontuk össze.

1 Támogatások jelentős áthúzóó hatással

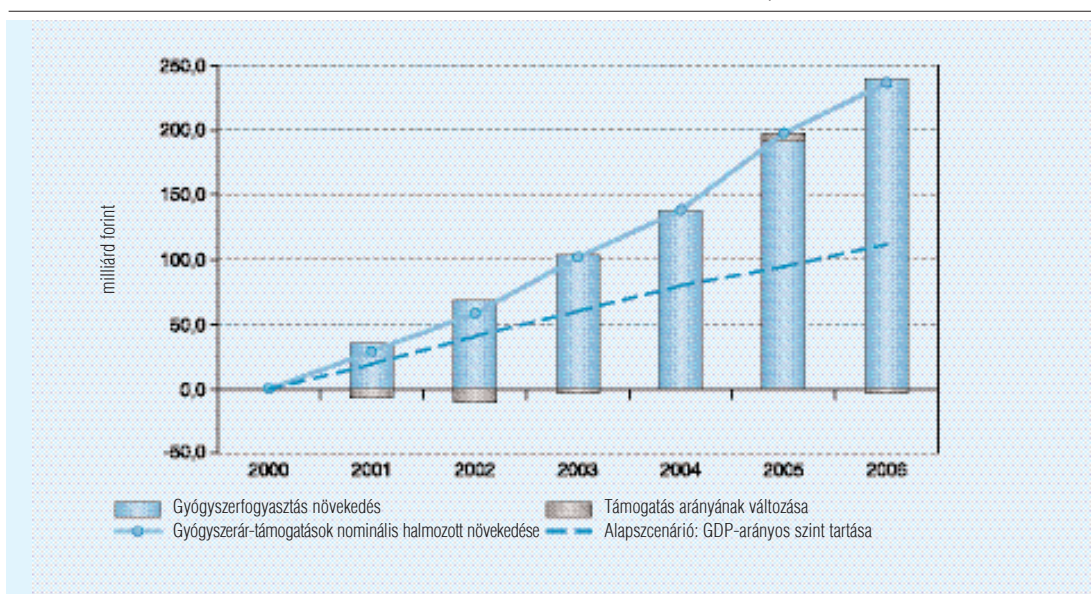
Bizonyos tehetetlenség érvényesül a kiadások alakulásában, mivel a költségvetést jelentős múltbeli kötelezettségek terhelik.

Típusai: lakásvásárlási hitelkamat-támogatások új lakásra, használt lakásra, önkormányzati

5. ábra

A GYÓGYSZERTÁMOGATÁSOK ALAKULÁSA

Nominális halmozott emelkedés a 2000. évi szinthez képest

Megjegyzés: a pontos adatok megtalálhatók a C függelékben

vízi közmű és lakásfelújítási célú hitelekre, lakástakarékpénztári megtakarítások támogatása.

② Támogatások jelentős áthúzódó hatás nélkül

E támogatásokat a kormányzat elvben képes lenne egyik évről a másikra megszüntetni.

Típusai: lakásépítési kedvezmény, fiatalok otthonteremtési támogatása, adó-visszatérítési támogatás, panelfelújítási támogatás, mozgáskorlátozottak támogatása, lakáscélú hiteltörlesztések személyi jövedelemadó-kedvezménye.¹¹

③ A vizsgált időszakban kifutó támogatásformák

A 2. kategóriába tartozó támogatások GDP-arányos növekményét teljes mértékben kormányzati szándéknak tulajdonítjuk. A 3. kategóriába tartozó kifizetések csökkenése külső adottság a 2000–2006-os időszak szempontjából, mivel korábbi döntések miatt szűntek meg az idesorolt támogatási formák.

Az 1. kategória vegyes képet mutat, mivel részben kormányzati döntések alakították,

ugyanakkor jelentős a korábról felhalmozott állományok terhe, amelyet érint a kamatlábak alakulásának (monetáris politikának) hatása is.

A különféle lakástámogatási formák forintban kifejezett éves összegének 2000 és 2006 közötti alakulását az alábbi egyszerű képlet írja le:

$$H = \sum H_s + (T_H^- + \sum H_i) + \sum H_{out}$$

ahol

H : lakástámogatások,

H_i : támogatások jelentős áthúzódó hatással,

T_H^- : lakáscélú hiteltörlesztések szja-adó-kedvezménye,

H_i : támogatások jelentős áthúzódó hatás nélkül,

H_{out} : kifutók.

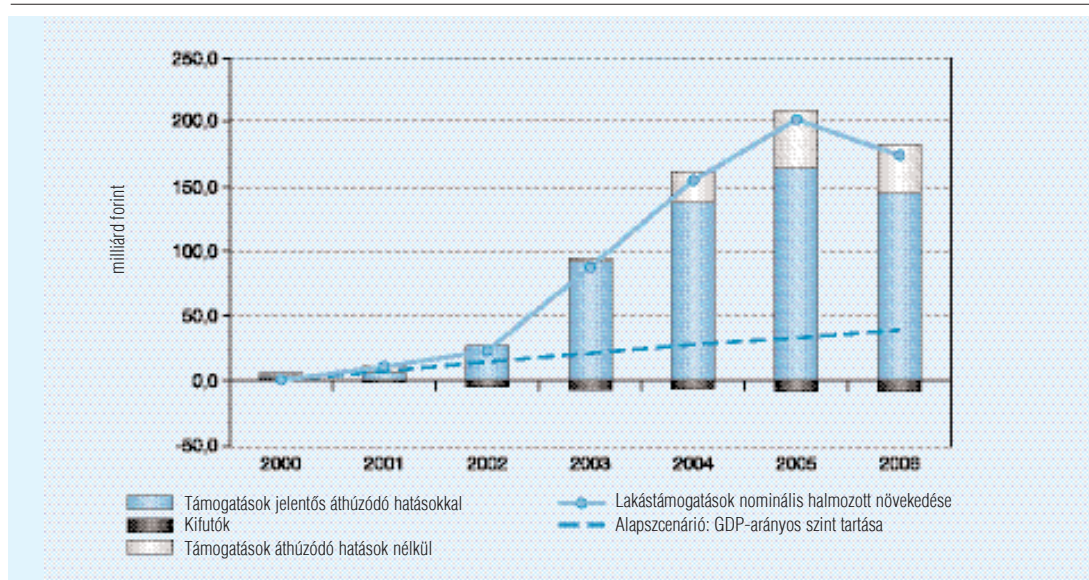
EREDMÉNYEK

Az 1. kategória +0,6 százalékponttal; a 2. kategória pedig 0,1 százalékponttal növelte a deficitet, miközben a 3. kategória –0,1 százalékpontos csökkenést okozott. (Lásd 6. ábra)

6. ábra

A LAKÁSTÁMOGATÁSOK ALAKULÁSA

Nominális halmozott emelkedés a 2000. évi szinthez képest

Megjegyzés: a pontos adatok megtalálhatók a C függelékben

Az 1. kategória növekménye változatlan kamatlábak mellett 0,1 százalékponttal még nagyobb lett volna. Számításaink szerint (lásd C függelék) a GDP-arányosan 0,6 százalékpontos kiadásnövekményből legalább 0,2 százalékpontot a rendszer nagyvonalúságának 2000 utáni növekedésére lehet visszavezetni, tehát legfeljebb 0,5 százalékpontos növekményt determináltak a 2000-ben fennálló feltételek és a kamatláb-változások.

Egyéb támogatások

BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

Az egyéb támogatások közé a háztartási energia (gáz és villany), valamint a vasúti tömegközlekedés támogatási rendszerét soroljuk.¹² E szolgáltatások állami támogatása a szolgáltató vállalatoknak (MOL, MVM és MÁV) nyújtott közvetlen költségvetési támogatások mellett e vállalatok kvázifiskális tevékenységét is tartalmazza.

Jelen elemzésünk szempontjából kvázifiskális tevékenységnek tekintjük azt a relatív veszteséget, amelyet egy kormányzati szektoron kívüli állami vállalat a hatósági árszabályozás következtében szenved el. Az ilyen tevékenység végzése nem feltétlenül jelenti az adott gazdasági egység tartós veszteségét, azaz nem fenntarthatatlan, elvben hosszú távon is folytatható. Jó példa erre a MOL, amelynek a háztartási gázárak támogatása összességében jelentős veszteséget okozott a 2000-es évek elején, de egyéb bevételei miatt vagy kisebb veszteséget, vagy jelentős nyereséget tudott felmutatni (nem függetlenül az állami bányajáradék adott – akár jelentős profitot is lehetővé tevő, alacsony – mértékétől). Az MVM a hazai tulajdonú atomerőmű alacsony áraival tudja ellentételezni részben vagy egészben az állami árszabályozás rá háruló költségeit, a külföldi erőművekkel viszont olyan szerződések állnak fenn, amelyek miatt velük ezt nem – vagy csak kis mértékben – tudja megtenni. A MÁV esetében a személyszállítás állam által ki

nem fizetett költségét a vállalat az áruszállítás üzletágban termelődő (vagy legalábbis elszá-molt) nyereségéből tudja bizonyos mértékig ellentételezni.

Ha a vállalat csak részben van állami tulajdonban, akkor csak az állami tulajdonhányadra jutó veszteségrész tekintendő kvázifiskális tevékenységnek, mivel a magánszektorba tartozó tulajdonosok tulajdonhányadára jutó veszteségrész implicit adóként (a lakosság állami támogatását finanszírozó bevételként) értelmezendő.¹³ Ezt a „bevételt” vagy megtakarítást azonban csökkenti a vállalat adósságának esetleges időnkénti átvállalása vagy feltőkésítése. A teljes állami támogatás és a magántulajdonosokra áthárított veszteség, mint megtakarítás (vagy „bevétel”) különbsége terheli meg a költségvetést (növeli a deficitet) egy adott évben.

Az i vállalat által nyújtott szolgáltatás állami támogatásának költségvetési hatását a következő bontásban értelmezzük:

$$W_n^i = W_b^i - T^i = W_b^i - (S^i - W_d^i)$$

ahol

W_n^i : az i vállalat által nyújtott szolgáltatás nettó (költségvetésben megjelenő) állami támogatása,

W_b^i : az i vállalat által nyújtott szolgáltatás teljes állami támogatása (fogyasztóiárkiegészítés, termelői támogatás és a vállalat üzemi vesztesége),

T^i : az i vállalat által nyújtott szolgáltatással kapcsolatos költségvetési megtakarítások,

S^i : az i vállalat állami árszabályozásra visszavezethető veszteségének magántulajdoni hányadra eső része + „címezett elvonás”,

W_d^i : tőkejuttatás (beleértve adósságtvállalást is) az i vállalatnak.

Külön megemlítjük, hogy a lakossági gázártámogatás finanszírozása céljából a költségvetés egyfajta külön bányajáradékot vetett ki 2003-tól

a MOL-ra, amelyet „címzett elvonásként” értelmezzünk. A fogyasztók által élvezett állami gázártámogatás a MOL gázüzletéga veszteségének (2001–2002-ben) és az állam által közvetlenül (a 2003-ban létrehozott úgynevezett energiagazdálkodási céllelőirányzatból) a gáz árának támogatására kifizetett összeg. A gázártámogatással kapcsolatban elért állami megtakarítás a vállalat magántulajdonosaira – egyfajta adóként – rákényszerített veszteség (2001–2002-ben), valamint az energiagazdálkodási céllelőirányzatba (egc) való vállalati befizetés.

EREDMÉNYEK

Alighanem meglepő, hogy a mi számításunk szerint a gázártámogatás az időszak elején nem jelentkezett nettó támogatásként, mivel a MOL üzleti veszteségével (a veszteségnek a MOL-nak a tulajdonosait illető profitjára terhelésével) finanszírozható volt az ár alacsonyan tartása. A 2006. évi jelentős gáz-ártámogatási deficit döntő oka az importált gáz árának emelkedése, amelyet nem tudott ellentételezni az immár tel-

jesen privatizált MOL-ra kivetett költségvetési befizetési kötelezettség. (Lásd 7. ábra)

A villamos energia árának támogatása egyedül 2001-ben járult hozzá jelentősen a hiányhoz, amikor a korábban okozott jelentős veszteségek következtében az MVM-et az államnak fel kellett tőkésítenie.¹⁴

A vasút állami támogatása elsősorban 2002-ben jelent meg, amikor a költségvetés több mint 100 milliárd forint összegű adósságállományát vállalta át a társaságnak, de a 2005–2006. években is számottevő az állami támogatás, ami már a megemelt közvetlen támogatás formájában jelent meg.

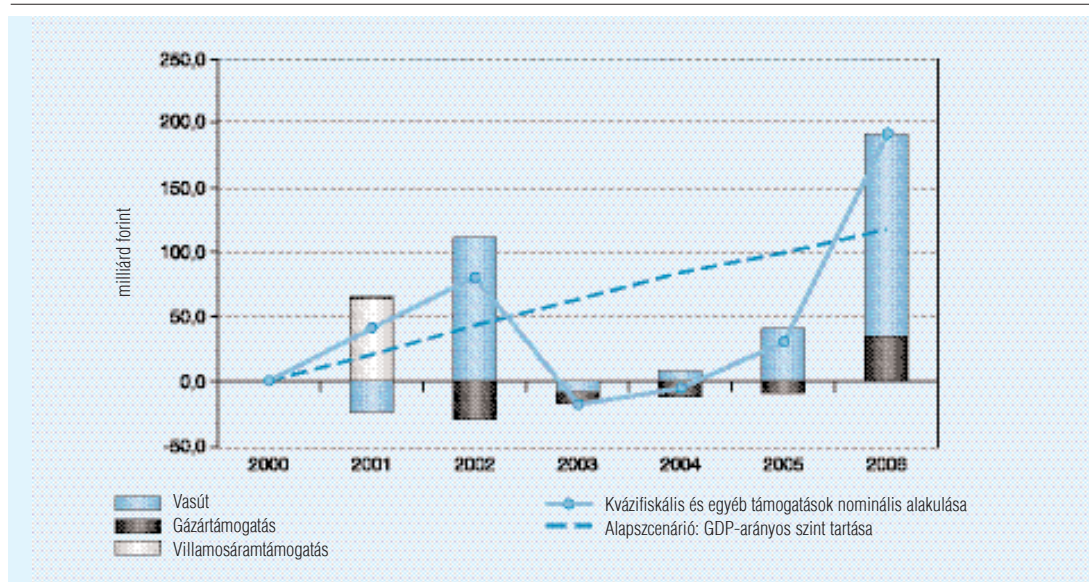
Magánszektorból származó adóbevételek

Az adórendszerrel kapcsolatos elemzésnek figyelembe kell vennie, hogy a kormányzati bérek emelését nettó módon számoltuk, ezért itt csak a magánszektorban fizetett adók és járulé-

7. ábra

AZ EGYÉB TÁMOGATÁSOK ALAKULÁSA

Nominális halmozott emelkedés a 2000. évi szinthez képest

Megjegyzés: a pontos adatok megtalálhatók a C függelékben

kok összegét kell elemeznünk. Az adókedvezmények egy részét (lakás- és családtámogatás) már korábban tárgyaltuk, ezért ezeket itt nem fogjuk figyelembe venni. Az egyszerűsített vállalkozói adót (eva) az egyszerűség érdekében teljes egészében fogyasztást terhelő adóként kezeljük. Nem vállalkoztunk az adómorál és az adóbeszedési hatékonyság változásának becslésére és hatáselemzésére.

Társasági adó

BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

A társasági adó alakulását négy tényező hatására bontjuk: az adóalap (vállalati szektor bruttó működési eredménye) alakulása, az adókulcsok (és néhány egyéb adózási szabály, például az iparüzési adó levonhatósága) változása, a hitelintézetek és pénzügyi vállalkozások különadójának bevezetése, valamint az adókedvezmények csökkenése.

Az adóalap GDP-től eltérő növekedését külső tényezőnek tekintjük. Az adókedvezmények alakulását azért gondoljuk inkább külső

tényezőnek, mivel egyrészt ezek legalább annyira függenek a vállalatok, mint a kormányzat döntéseitől, másrészt az adókedvezményeket biztosító kormányzati intézkedések jelentős része már jóval a vizsgált időszak előtt megszületett.

$$T_{pn} = T_{pnc} + T_{pnf} + T_{pno} = GDP \left(\frac{S}{GDP} \right) \frac{T_{pgc} - T_p}{T_{pgc}} \tau_p O_p + T_{pnf} + T_{pno}$$

ahol

GDP : nominális GDP,

S : vállalati szektor bruttó működési eredménye,

T_{pn} : nettó társasági adó,

T_{pg} : bruttó társasági adó,

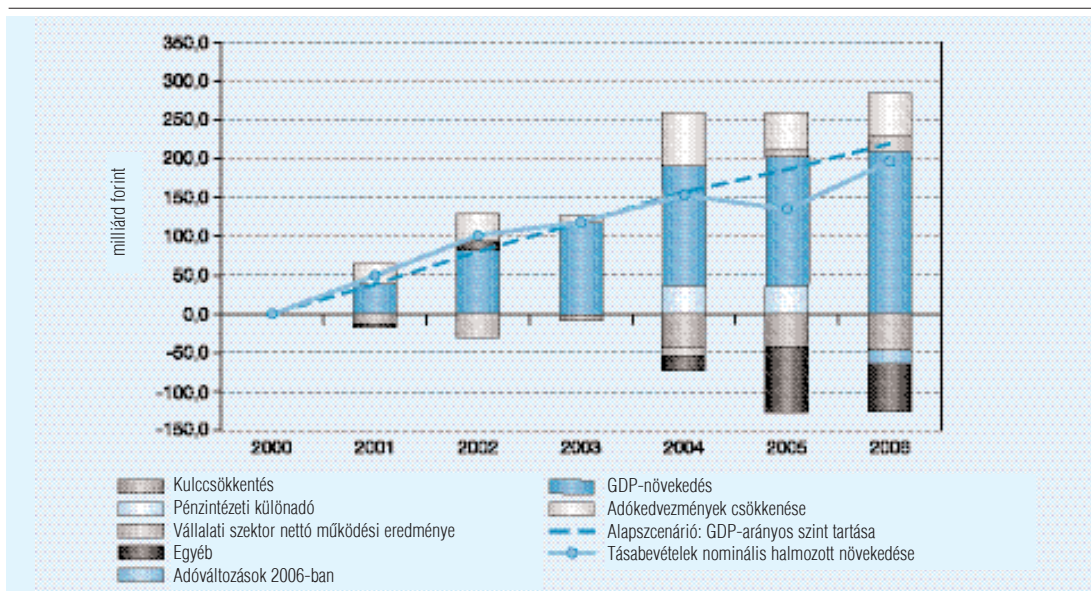
T_{pnc} : korrigált nettó társasági adó (nettó társasági adó a hitelintézetek és pénzügyi vállalkozások különadója és a 2006-os adórendszerbeli változások nélkül),

T_{pgc} : korrigált bruttó társasági adó (nettó társasági adó a hitelintézetek és pénzügyi vállalkozások különadója és a 2006-os adórendszerbeli változások nélkül),

8. ábra

A TÁRSASÁGIADÓ-BEVÉTELEK ALAKULÁSA

Nominális halmozott emelkedés a 2000. évi szinthez képest

Megjegyzés: a pontos adatok megtalálhatók a C függelékben

- T_{pnf} : hitelintézetek és pénzügyi vállalkozások különadója, nettó,
- T_{pn6} : 2006 évi adóváltozások hatása, nettó (szakértői számítás a következő adószabály-változásokra: az iparüzési adó leírhatósága, ennek áfahatása, értékcsökkenési leírás változása, 10 százalékos kulcs bevezetése),
- T_p^- : szűken vett adókedvezmények,
- τ_p : törvényi társaságiadó-kulcs,
- O_p : egyéb hatások és maradék.

EREDMÉNYEK

A GDP-arányos társaságiadó-bevételeket csökkentette a társaságiadó-szabályok változása (mindenekelőtt az adókulcs csökkentése) és egyéb adószabályok változása (+0,3 százalékpont). (Lásd 8. ábra) Ezzel szemben növelte a bevételt a hitelintézetek és pénzügyi vállalkozások különadójának bevezetése (-0,2 százalékpont), valamint az adókedvezmények csökkentése (-0,2 százalékpont).

Úgy tűnik, hogy növelte a bevételeket az adóalap GDP-nél gyorsabb növekedése (-0,1

százalékpont), viszont csökkentették egyéb tényezők (+0,3 százalékpont).¹⁵

Személyi jövedelemadó

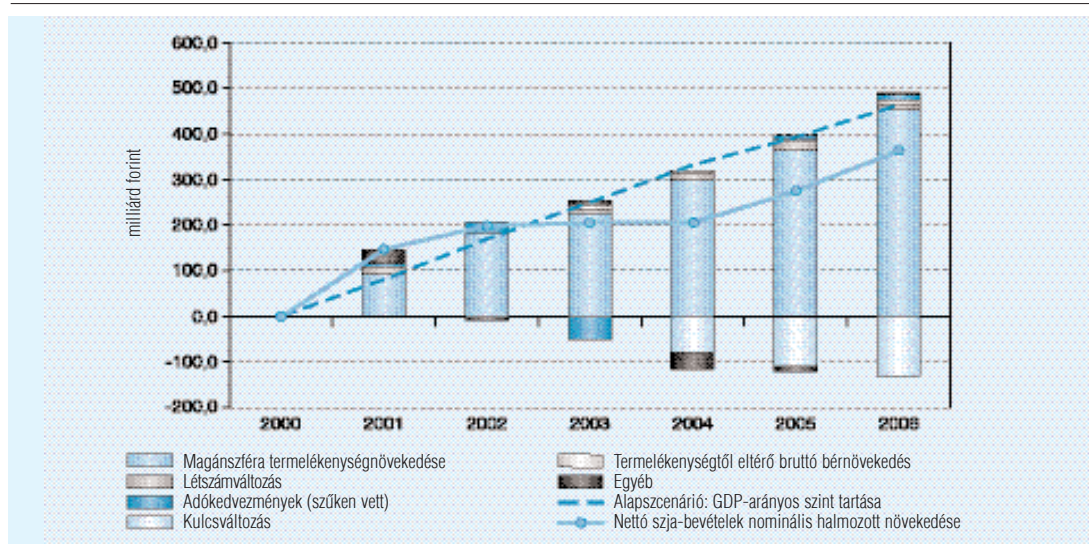
BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

Az szja-bevételekből leválasztjuk az elkülönülten adózó jövedelmek adóját, mivel az utóbbit nem elemizzük.¹⁶ Az így kapott korrigált szja-bevételek alakulását a magánszféra termelékenysége, a termelékenység feletti béremelések, a magánszektorban foglalkoztatottak létszáma, az effektív adókulcsok¹⁷ és az adókedvezmény alakulása befolyásolta. Az adókedvezmények közül két tétel emelendő ki: az egyik az időszak elején még létező nyugdíjjáradék-kedvezmény, amely az időszak végén megszűnt, a másik az adójóváírás, amely viszont 2003-ban jelentősen megnőtt. Ezek a változások egyértelműen kormányzati döntésként értékelendők. A családi adókedvezményt és a lakáscélú hiteltörlesztés adókedvezményét az államtól származó jövedelmeknél már tárgyaltuk, ezért itt ezeket figyelmen kívül hagyjuk, és az adókedvezményeket befolyásoló egyéb tényezőktől is eltekinttünk.

9. ábra

A MAGÁNSZEKTORBÓL SZÁRMAZÓ SZEMÉLYI JÖVEDELEMADÓ-BEVÉTELEK ALAKULÁSA

Nominális halmozott emelkedés a 2000. évi szinthez képest

Megjegyzés: a pontos adatok megtalálhatók a C függelékben

$$T_{PI,n}^p = T_{PI,n,2000}^p \eta \left(\frac{w_s^p}{\eta} \right) N^p \frac{T_{PI,n}^p}{T_{PI,e}^p} \tau_{PI} O_{PI}^p$$

$$T_{PI,n}^p = T_{PI,g}^p - T_{PI,-}^p$$

ahol

$T_{PI,g}^p$: bruttó szja-bevétel a magánszférából,

$T_{PI,-}^p$: szűken vett adókedvezmények,

$T_{PI,n,2000}^p$: $T_{PI,n}^p$ 2000-ben,

τ_{PI} : szja-átlagkulcs,

O_{PI}^p : maradék, egyéb hatások.

EREDMÉNYEK

A GDP-arányos deficitet a magánszféra termelékenység feletti béremelései és létszámnövekedése mérsékeltek (–0,1 százalékpont), az effektív kulcs csökkenése +0,6 százalékponttal növelte, az adókedvezmények leépítése pedig (az időszak végén) –0,1 százalékponttal csökkentette.

A GDP-arányos nettó személyijövedelemadó-bevételek 2001-ben nőttek, majd a 2002–2004. években – az adókedvezmények megugrása miatt – visszaestek. 2005-ben a visszaesés megállt, de 2006-tól tovább folytatódott a nettó bevételek csökkenése a kulcscsökkentés miatt, amelyet csak részben ellensúlyozott az adóalap szélesítése, azaz a kedvezmények csökkentése.

Járulékok

BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

A járulékbevételek alakulását a magánszektor termelékenysége, bruttó béreinek termelékenység feletti emelkedése, a járulékkulcsok változása és a magánnyugdíjpénztárak növekvő taglétszáma befolyásolta. Az állami nyugdíjbiztosítási alapba fizetett munkavállalói tb-járulékok emelése 2003-ban és 2004-ben kompenzálta a magánpénztártagok magánpénztárakba fizetett járulékkulcsának emelését. (2003-ban a munkavállalói nyugdíjjárulékot emelték 0,5 százalékponttal, 2004-ben pedig az egészségügyi járulékot 1 százalékponttal.) Nem vállalkoztunk az egészségbiztosítási járuléklafon 2001-ben bekövetkezett eltörlésének

hatásvizsgálatára. Mindazonáltal a teljes egyéb tételt egzogénként értelmezzük.

A következő összefüggés mutatja be a kiemelt tényezőket:

$$T_S = \sum T_{Si}^p = \sum \eta \left(\frac{w_s^p}{\eta} \right) N^p \tau_{Si} R^{pp} O_{Si}^p$$

ahol

T_S : járuléktömeg,

T_{Si}^p : i járulékbevétel (munkavállalói tb-járulék kivételével) a magánszférából,

τ_{Si} : járulékkulcs i járuléknál,

R^{pp} : $i =$ munkavállalói járulék esetén: nem magánpénztártagok aránya, 2000 = 100, $i \neq$ munkavállalói járulék esetén: 1,

O_{Si}^p : egyéb tényezők hatása maradék, 2000 = 100.

EREDMÉNYEK

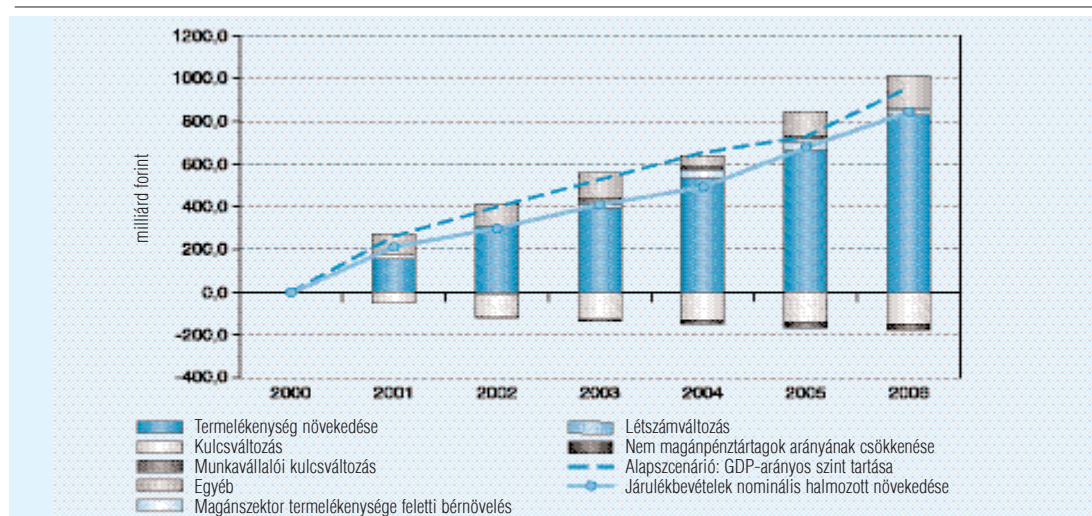
A deficitet csökkentette a termelékenységjavulás feletti béremelkedés (–0,1 százalékpont) és a munkavállalói járulékkulcsok emelése (–0,1 százalékpont); viszont növelte a munkaadói járulékkulcsok csökkentése (+0,6 százalékpont) és a magánnyugdíjpénztárak relatíve növekvő taglétszáma (+0,1 százalékpont) idézte elő.

A magánpénztárak 2000-ben 0,6, 2006-ban 1,5 százalékponttal növelték az ESA-hiányt, azaz a vizsgált időszakban 0,9 százalékponttal járultak hozzá a deficithez. A magánpénztárak hatása (azaz a magánpénztári kulcsváltozás és a magánpénztári tagság arányának növekedése) viszont a mi számításunk szerint ennél jóval kisebbnek adódik. Azért van ez így, mivel időközben – mint korábban már említettük – az állami tb-alapoknak jutó munkavállalói járulékok emelésével részben kompenzálták a kiesést, és a mi számításunk az utóbbi kulcsemelésekkel nettózott – kisebb – deficitnövelő hatást számszerűsíti.

A (munkaadói) járulékkulcsok csökkentése miatti járulékbevétel-kiesés 209 milliárd forintot tett ki. Ebből a kormányzati szektorban foglalkoztatottak bérén jelentkezett 64 milliárd forint, így a kulcscsökkentések a költségvetés egyenlegét ténylegesen érintő hatása csak 145

A JÁRULÉKBEVÉTELEK ALAKULÁSA

Nominális halmozott emelkedés a 2000. évi szinthez képest

Megjegyzés: a pontos adatok megtalálhatók a C függelékben

milliárd forintra tehető. Az „egyéb” tényező jelentős pozitív értéket vesz fel (–0,6 százalékponttal csökkentette a deficitet).

Egészségügyi hozzájárulás

BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

A magánszektorból származó egészségügyi hozzájárulás (eho) alakulását a tételes érték és a magánszektorban foglalkoztatottak létszámának változása magyarázza.

$$T_{eho}^p = N^p \tau_{eho} O_{eho}$$

ahol

T_{eho}^p : ehobefizetés a magánszférából,

τ_{eho} : tételes eho mértéke,

N_{eho} : magánszektorban foglalkoztatottak létszáma,

O_{eho} : maradék, egyéb hatások.

EREDMÉNY

A tételes eho csökkentése a GDP-arányos deficitet +0,7 százalékponttal emelte, a foglalkoztatás változása lényegében nem befolyásolta. A tételes eho növelése minden évben elmaradt a nominális GDP növekedési ütemétől. (Lásd 11. ábra)

Általános forgalmi adó

BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

Az áfát befolyásoló legfontosabb tényezők:

- a rendelkezésre álló jövedelmet az alapszenárióhoz képest növelő hatások,
- a fogyasztási szerkezet eltolódása a normál áfakulccsal adózó termékek felé és
- a kulcsváltozások.

A rendelkezésre álló jövedelmet a korábban elemzett és számszerűsített állami intézkedések és a magánszektor bérhányadának növekedése térítették el az alappályától. Ezek belső aránya szerint lehet felosztani a magasabb rendelkezésre álló jövedelemből fakadó áfatöbbletet.

$$T_V = T_V^{PC} + T_{V,0}^{PC} + T_V^G + T_V^{FI} + T_V^O =$$

$$= W_C \frac{W}{W_{-}} (1-s) C_{struk} \tau_V O_V + T_V^G + T_V^{FI} + T_V^O$$

ahol

T_V : nettó áfa- és evabevétel összege,

T_V^{PC} : vásárolt fogyasztás és lakossági beruházások áfája,

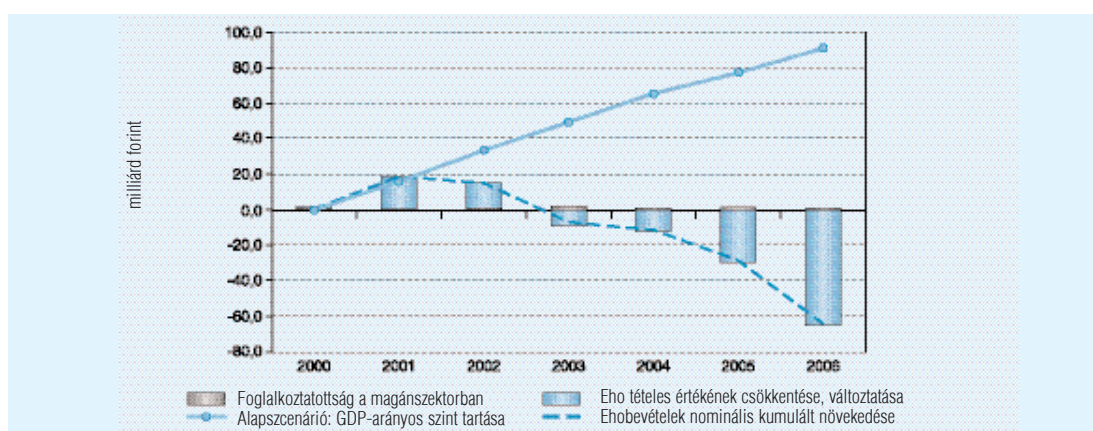
$T_{V,0}^{PC}$: vásárolt fogyasztás és lakossági beruházások áfája 2000-ben,

T_V^G : kormányzati szektor által fizetett áfa,

T_V^{FI} : pénzintézetek áfája,

A MAGÁNSZEKTOR EGÉSZSÉGÜGYI HOZZÁJÁRULÁSÁBÓL SZÁRMAZÓ BEVÉTELEK ALAKULÁSA

Nominális halmozott emelkedés a 2000. évi szinthez képest

Megjegyzés: a pontos adatok megtalálhatók a C függelékben

- T_V^O : egyéb áfa,
- W : rendelkezésre álló jövedelem,
- W_C : korrigált rendelkezésre álló jövedelem a rendelkezésre álló jövedelmet befolyásoló kormányzati intézkedések és a magánsektor bérhányadának növekedése hatásának levonásával,
- s : háztartások nettó hitelnyújtása (rendelkezésre álló jövedelem arányában),
- C_{struk} : fogyasztási szerkezet eltolódásának hatása az effektív áfakulcsra, 2000 = 100,
- τ_v : áfakulcsváltozás és -átsorolások hatása az effektív áfakulcsra, 2000 = 100,
- O_V : maradék, egyéb hatások (a vásárolt fogyasztás áfájánál), 2000 = 100.

EREDMÉNYEK

A deficitet csökkentette az államtól származó jövedelmek emelkedése és a közvetlen adókat érintő szabályváltozások közvetett, pozitív hatása (2006-ban $-0,3$ százalékpont), a magánsektorbeli bérhányad-emelkedés (2006-ban $-0,1$ százalékpont) és a fogyasztási szerkezet eltolódása a normál áfakulccsal adózó termékek felé ($-0,1$ százalékpont). Összességében növelték a hiányt a kulcsváltozások ($+0,2$ százalékpont). (Lásd 12. ábra)

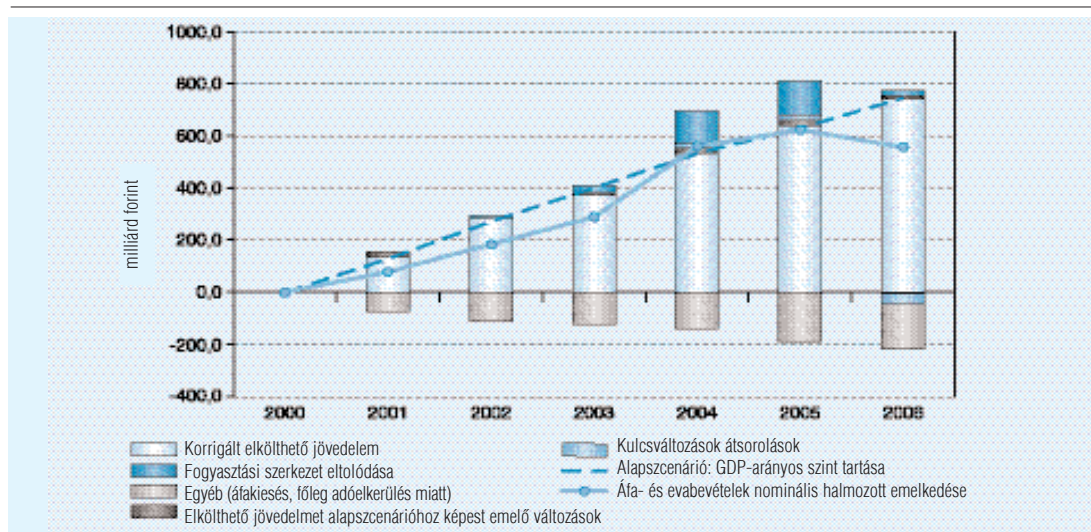
A 2006-os évben nagy bevételkiesést okozó normál áfakulcs csökkentésének negatív hatá-

sát a 2004. évi kedvezményes kulcsnövelés pozitív hatása jórészt ellentételezi, ezért viszonylag mérsékelt a kulcsváltozások hatása, ha több évet együtt tekintünk. A 2006-os csökkentés mintegy 200 milliárd forintos deficitet jelentett a költségvetésnek (a mi számításunk szerinti alapszcenárióhoz képest).

Az „egyéb”, meg nem magyarázott maradék jelentős és negatív előjelű tétel. Ebben bizonyára nagy szerepet játszik az a sokszor hangoztatott tény, hogy az EU-csatlakozás kapcsán hátróztan megnőtt az adóelkerülés mértéke, amelyet az adóbeszedési rendszer megváltozására (önbevallásos rendszerre való átállás) szokás visszavezetni. A rendelkezésre álló adatok tanúsága szerint az adóelkerülés nem a csatlakozás nyomán, hanem már korábban megnőtt (nagyága már 2001-ben elérte a GDP 0,4 százalékát), de ez nem érvényteleníti az alapállítást, miszerint az adóelkerülés arányának megnövekedése összefügg a csatlakozási folyamattal, mivel az EU-ban elterjedt áfacsalás jellemző technikáinak nem a tagság, hanem a külkereskedelmi forgalom az alapja. Ezen túlmenően nem zárható ki, hogy az adóelkerülés aránya a hazai forgalomban is megemelkedett. E két hatás együttesen mintegy $+0,7$ százalékponttal járult hozzá a deficittöbblet.

AZ ÁFABEVÉTELEK ALAKULÁSA

Nominális halmozott emelkedés a 2000. évi szinthez képest

Megjegyzés: a pontos adatok megtalálhatók a C függelékben

A fogyasztást terhelő egyéb adók

BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

A fogyasztást terhelő egyéb adókat befolyásoló legfontosabb tényezők a rendelkezésre álló jövedelmet összességében növelő állami intézkedések, a magánszféra bérhányadának növekedése és az effektív adókulcs csökkenése (a jövedékiadó-tételek revalorizációjának rendszeres elmaradása).

Üzemanyagot a háztartások végső fogyasztásként, a vállalatok pedig további termelés céljára vásárolnak. Ennek megfelelően az üzemanyagok jövedéki adójából származó állami bevétel alakulását három tényező magyarázza:

- a GDP növekedése,
- a vállalati szektor termelő felhasználásának GDP-től eltérő alakulása és
- az effektív adókulcs.

Mivel az EU-csatlakozás miatt Magyarország is köteles volt bizonyos mértékig harmonizálni a jövedékiadó-tételeket (elsősorban a cigaretta árának kötelező adótartalma tekintetében), ezen intézkedések nyomán többletbevétele képződött az államháztartásnak. E többletbevételel korrigáljuk a tényleges adóbevétel

telt, mivel a harmonizáció hatásait az EU-csatlakozásról szóló részben számoljuk el.

$$T_j = W_c \frac{W}{W_c} (1-s) \tau_{jH} + Y^p \frac{Q^p}{Y^p} \tau_{jE}$$

ahol

T_j : fogyasztást terhelő adók áfa nélkül (jövedéki, fogyasztási és regisztrációs adó, energiaadó, játékadó, gépjárműadó, egyéb áruhasználati és szolgáltatási adók) az EU-harmonizáció miatti többletbevétel levonásával,

Y^p : a magánszektor hozzáadott értéke,

Q^p : a vállalatok termelő felhasználása,

τ_{jH} : a háztartási fogyasztás effektív átlagos jövedéki adókulcsa,

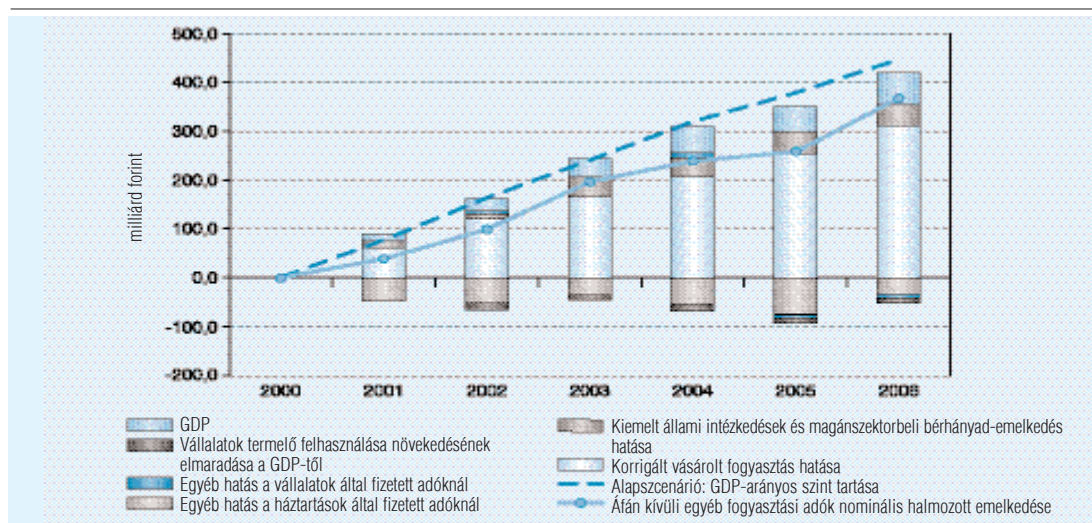
τ_{jE} : a vállalati termelő felhasználás effektív átlagos jövedéki adókulcsa.

EREDMÉNYEK

A rendelkezésre álló jövedelmet emelő állami intézkedések és a magánszektor bérhányad-emelkedése -0,2 százalékponttal csökkentették a deficitet az egyéb fogyasztási adókból származó bevételek révén, de az egyéb, főleg a revalorizá-

A FOGYASZTÁST TERHELŐ EGYÉB ADÓBEVÉTELEK ALAKULÁSA

Nominális halmozott emelkedés a 2000. évi szinthez képest

Megjegyzés: a pontos adatok megtalálhatók a C függelékben

ciók elmaradásából eredő hatások (+0,2 százalékpont) ezt ellensúlyozták. (Lásd 13. ábra)

Kamatkiadások

BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

A kamatkiadások változásának felbontásánál szakítottunk azzal a módszerrel, hogy a termelékenység-, illetve GDP-arányos változást tekintjük alapszcenáriónak. Ehelyett konstruáltunk egy alapszcenáriót, amelyben azt tételeztük fel, hogy GDP-arányosan a 2000-es maastrichti elsődleges hiány marad fenn az időszak egészében. Ez felelt meg annak az általában alkalmazott feltevésünknek, hogy a kiadások és a bevételek GDP-arányos nagysága az alap-szcenáriókban változatlan. A kamatokra vonatkozó alapszcenárióban a 2000. évi monetáris és finanszírozási kondíciók (implicit kamatlábak, tehát a kamatfelár is és a forint-/devizaadósság aránya) maradnak fenn, de az adósságállományokat korrigáltuk a tényleges privatizációs bevételekkel (tehát azt tekintettük alapesetnek, mintha 2000 után nem lett volna privatizációs bevétel).

A kamatkiadás változásának felbontásához a

maastrichti adósságot (forint, illetve deviza), a költségvetés kamatkiadásait, valamint a forint-/devizatörlesztésre számított implicit kamatlábakat használtuk, amelyeket egyszerűen a kamatkiadás és az adósságállomány hányadosaként kaptunk.

A kiinduló összefüggés:

$$\frac{I}{Y} = \frac{i^D D^D + i^F D^F}{Y}$$

ahol

Y : a nominális GDP,

I : a kamatkiadás,

i : az implicit kamatláb,

D : az adósságállomány ($D = D^F + D^D$),

valamint

a D és F felső indexek rendre a forint-(domestic), illetve a deviza-(foreign) minőségekre utalnak.

Ebből némi algebrai átalakítással kapjuk, hogy:

$$I = i^F D + (i^D - i^F) \frac{D^D}{D}$$

A privatizáció hatását a tényleges, valamint az – alábbi képlet szerint – megmagyarázott ka-

matkiadás különbözeteként, maradékelven számítottuk.

A GDP-arányos kamatkiadás változását első lépésben felbontottuk két tényezőre. A két tényező (külön-külön történi) felbontása során az elsőből kaptuk az implicit devizakamatláb változásának hatását, illetve az adósságállomány megváltozásából adódó hatás egyik részét; a második tagból nyertük a kamatfelár alakulásának hatását, az adósság belső szerkezetének megváltozásából eredő módosulást, valamint az adósságállomány változásából fakadó hatás másik felét. Az adósságállomány változását felosztottuk három tényezőre: a nominális GDP megváltozásának hatására az alapszenárió szerinti adósságállomány a GDP növekedési ütemétől eltérő növekedésének hatására és a költségvetés pozíciójára ható politikai és politikától független folyamatok miatt kialakuló többlet elsődleges deficitnek hatására. Képlettel:

$$\frac{D^p_{t+1}}{D^p_t} = \frac{Y_{t+1}}{Y_t} \left(\frac{D^A_{t+1}}{D^A_t} / \frac{Y_{t+1}}{Y_t} \right) \left(\frac{D^p_{t+1}}{D^p_t} / \frac{D^A_{t+1}}{D^A_t} \right)$$

ahol

D^p : tény adósságállomány privatizációs bevétel nélkül,

D^A : alapszenárió szerinti adósságállomány privatizációs bevétel nélkül.

A szorzat három tagja reprezentálja rendre az említett három hatást.

EREDMÉNYEK

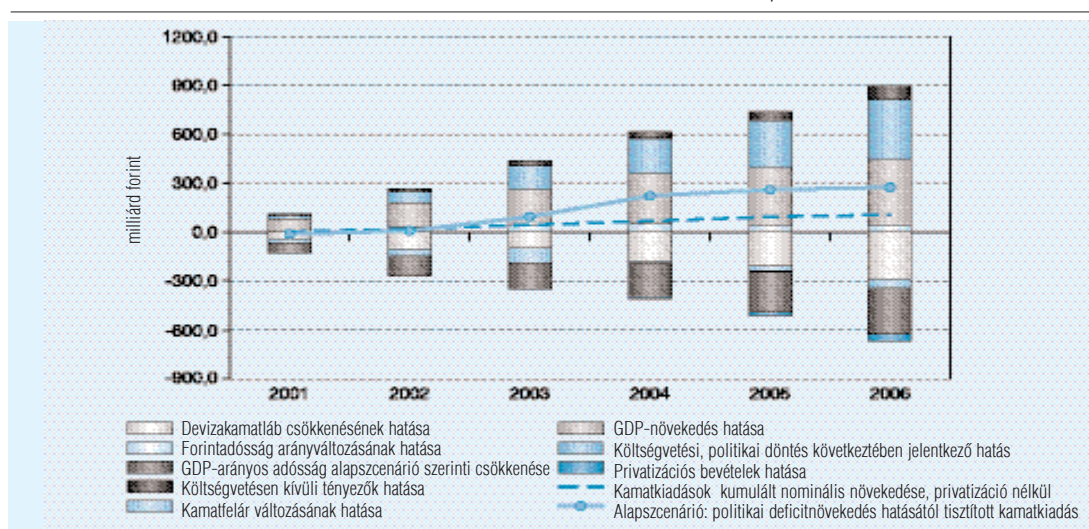
A számításaink alapján adódó alapszenárió szerint az államadósság csupán a GDP 36,9 százalékra rúgott volna 2006-ban, így a kamatkiadás 1,6 százalékponttal lett volna kevesebb GDP-arányosan a lényegesen jobb költségvetési egyenleg miatt (még a kedvezőtlenebb 2000-es kamatlábak mellett is). (Lásd 14. ábra) A kedvező nemzetközi körülményekkel összefüggésben csökkenő devizakamatlábak (-1,25 százalékpont) és a kamatfelár mérséklődése (-0,18 százalékpont) viszont jelentős mértékben ellensúlyozta az adósságállomány növekedésének kedvezőtlen hatását (+1,56 százalékpont).

A privatizációs bevételek miatt -0,18 százalékponttal lett kisebb a hiány, a költségvetés-politikával nem összefüggő makrofolyamatok miatt viszont +0,33 százalékponttal nőttek a kamatkiadások. Kisebb mértékben (+0,18 százalékpont) a forintadósság arányának növekedése is rontotta az egyenleget.

14. ábra

A KAMATKIADÁSOK ALAKULÁSA

Nominális halmozott emelkedés a 2000. évi szinthez képest

Megjegyzés: a pontos adatok megtalálhatók a C függelékben

EU-csatlakozás hatása és a vámbevételek

BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

A költségvetési deficitet növeli az EU-ba történő közvetlen befizetés és a vámrendszerrel kapcsolatos nettó bevételkiesés, ami a megszűnő vámbevételek és az EU által fizetett vámbeszedési költségtérítés különbsége. A deficitet csökkenti az EU-visszatérítés¹⁸ és a cukorilleték beszedési költségeinek megtérítése. Az uniós előírások miatt megemelt jövedéki adótételeket is az uniós csatlakozással hoztuk összefüggésbe, teljesen analóg módon a vámsökkentéssel. Az EU-ból érkező agrártámogatások a hazai költségvetés ilyen jellegű teteleit részben kiváltották, ami a deficitet csökkentette.

Mi csak az EU-csatlakozás közvetlen hatását vesszük az alábbiakban szemügyre. Nem számolunk azzal, a költségvetés számára kedvező hatással, hogy az uniós forrásokból kisebb hazai költséggel lehet a korábbi programokat finanszírozni. Ezt a megoldást egyébként az addicionális kritériumok miatt is indokoltan tartjuk.

EREDMÉNYEK

Az EU-ba történő befizetések GDP-arányosan 0,8 százalékponttal növelték a deficitet, míg a vámrendszerrel kapcsolatos deficit 1 százalékpontra tehető. Az EU-visszatérítés és a cukorilleték beszedési költségeinek megtérítése összességében elhanyagolható nagyságú.

A jövedéki adótételek uniós előírások miatti emelésének deficitcsökkentő hatása 0,3 százalékpont, az EU-ból érkező agrártámogatások pedig 0,3 százalékpont nagyságrendű magyar költségvetési kiadást váltottak ki. (Lásd 15. ábra)

Maga az uniós csatlakozás tehát a nevesített tényezők miatt összesen 1,1 százalékponttal növelte a GDP-arányos deficitet, amin az sem változtat, hogy éppen e hatás kompenzálása volt a kedvezményes áfakulcs 2004-es megemelésének fő célja.

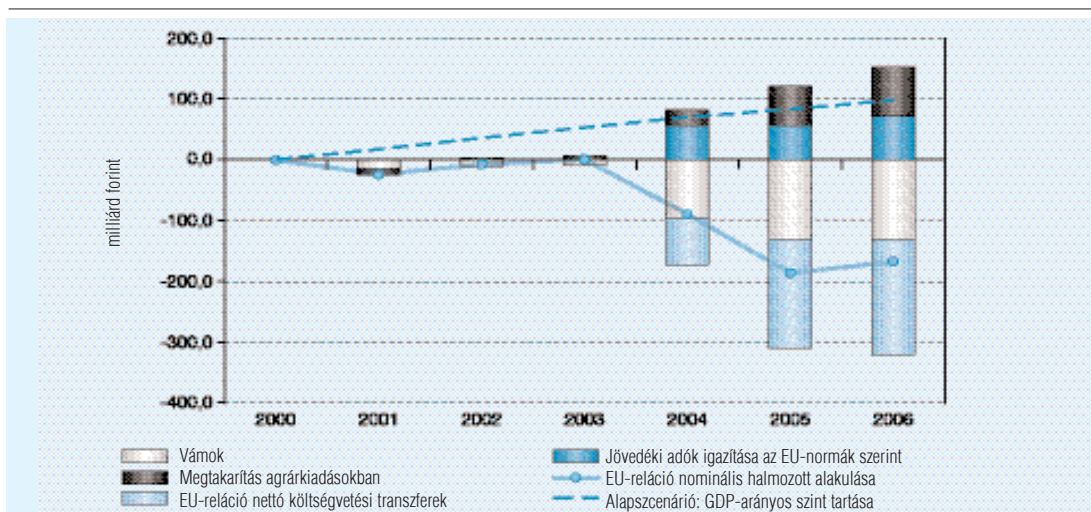
ÖSSZEFOGLALÁS

Áttekintettük a 2000 és 2006 közötti időszakban lezajlott legfontosabb változásokat a központi kormányzat költségvetésének szerkezetében és számszerűen bemutattuk a költségve-

15. ábra

AZ EU-RELÁCIÓ ÉS A VÁMBEVÉTELEK ALAKULÁSA

Nominális halmozott emelkedés a 2000. évi szinthez képest

Megjegyzés: a pontos adatok megtalálhatók a C függelékben

tési hiány megemelkedésének főbb okait. A 2006. év esetében azt az elképzelt hiányt tekintettük az összehasonlítás tárgyának, amely – szakértői becslések szerint előállt volna, ha nem kerül sor az év közepén jelentős kiigazító intézkedésekre. A két év GDP-arányos költségvetési hiányainak összehasonlítása előtt mindkét év adatát megtisztítottuk az egyszeri hatásoktól, így a megmagyarázandó különbség 6,2 százalékpontra módosult. Az egyes tényezők összesített – különféle hatásmechanizmusokon keresztül együttesen kifejtett – deficit-növelő hatását a 3. táblázat mutatja.

Számításaink azt mutatják, hogy a deficit megnövekedésének okai nem lokalizálhatók a kiadások vagy bevételek valamelyik szűkebb területére és semmiképpen sem tulajdoníthatók egy-két fontos gazdaságpolitikai döntésnek. Gyakorlatilag szinte valamennyi lényeges tétel szerepet játszott a folyamatban: minden fontos adónem, az államtól származó valamennyi lényeges lakossági jövedelemfajta, maga az EU-csatlakozás és mindennek következtében – természetesen – maga az adósságteher. (Az egyetlen kivétel az állam működésével kapcsolatos úgynevezett dologi kiadások, amelyek – talán a kormányzati szektorban foglalkoztatottak létszámának változatlanságával összhangban – nem emelkedtek a nominális GDP-nél gyorsabb ütemben.) A hiányt növelő intézkedések számának nagysága és eltérő jellege a közbeszédben gyakran teret kapó, túlzottan leegyszerűsítő, egy vagy két okot megjelölő magyarázatokat megfosztja alapjuktól. Ugyanakkor a számok azt is megmutatják, hogy részgazságok a felsorolt tulajdonképpen mindegyik okot említő magyarázatban vannak.¹⁹

Az elemzésben nemcsak az állami intézkedések hatását, hanem bizonyos – a politikai döntéshozatal szempontjából – egzogen tényezőket is figyelembe vettünk. Az endogén – kormányzat indukálta – és egzogen tényezők megkülönböztetése fontos szempontja a tanul-

mánynak, az ebben a vonatkozásban alkalmazott választásaink ugyanakkor nem zárják le a vita lehetőségét (ezért is fordítottunk nagy figyelmet a felhasznált adatok dokumentálására).

Saját besorolási elveink szerint a politikai döntésektől közvetlenül nem függő hatások nagyjából inkább javították az egyensúlyt (elsősorban a nemzetközi kamatok csökkenése és a bérhányad növekedése a magánszektorban), ezért elmondhatjuk, hogy a deficit növekedését a gazdaságpolitika által kontrollálható döntések okozták. Ezeket a politikai döntéseket öt csoportra oszthatjuk:

- az államtól származó lakossági jövedelmek és transzferek növelése (2,8 százalékpont),
- a magánszektor adóterhelésének csökkentése (1,8 százalékpont),
- az EU-csatlakozás (1,1 százalékpont),
- az egyszeri kiadások (főleg autópálya-építések) és egyéb fejlesztéspolitikai kiadások (2,2 százalékpont) és ezek következtében az adósság és a kamatkidadások növekedése (1,4 százalékpont).

Ennek a mindent átfogó költségvetés-politikai lazaságnak a következtében a GDP 66%-ára emelkedett az adósságállomány nagysága, miközben a számításaink alapján adódó alapszcenárió szerint csupán a GDP 36,9%-ára rúgott volna 2006-ban. Mindez megerősíti azt az általános véleményt, hogy a költségvetési politika és a költségvetési rendszer egésze szorul(t) kiigazításra és reformra. A 2006 közepén bejelentett kiigazító intézkedések ennek megfelelően az államtól származó jövedelmek GDP arányában korábban bekövetkezett emelkedését várhatóan – a nyugdíjak kivételével valamennyi jövedelemfajta esetében – visszafordítják, a magánszektorból származó adóbevételek pedig ismét emelkedni fognak a megemelt adókulcsok következtében. Összeségében az adóterhelés várhatóan nem emelkedik a 2000. évi szint fölé.

Nyilvánvalóan nem feltétlenül az elmúlt 6 év adócsökkentéseinek teljes visszafordítása

A DEFICIT MEGVÁLTOZÁSÁT MAGYARÁZÓ TÉNYEZŐK JELENTŐSÉGE

Politikai döntések	Deficitnövelő döntések	politikai döntések miatti adósságállomány-növekedés hatása	1,56	11,47	9,33
		egyszeri hatások (autópálya-beruházásokkal együtt)	1,48		
		kormányzat nettó béremelése a magánszféra termelékenység-növekedése felett	1,45		
		EU-csatlakozás miatti nettó vámbevétel-kiesés	1,00		
		fejlesztéspolitika	0,82		
		ehocsökkenés	0,66		
		szja-kulcs csökkentése, svájci indexre gyakorolt hatással	0,63		
		tb-kulcs csökkentés	0,55		
		svájci indexen felüli, bázisba épülő (politikai) nyugdíjmelékek hatása	0,54		
		13. havi nyugdíj	0,52		
		EU-befizetés és -visszatérítések egyenlege	0,48		
		családtámogatás a központi költségvetésből	0,46		
		gázártámogatás, (kvázifiskális jellegű megtakarítást is figyelembe véve)	0,31		
		lakás-kamattámogatás kedvezményének változása 2000 után	0,21		
		áfa kulcsok és -besorolások változása	0,20		
		tásakulcs változás	0,19		
	fogyasztást terhelő egyéb adók revalorizációjának elmaradása	0,17			
	lakástámogatások áthúzó hatás nélkül	0,13			
	tásaadószabály változások 2006-ban	0,08			
	kormányzati létszám változás	0,03			
Deficitsökkentő döntések	gyógyszertámogatás intenzitásának változása	-0,01	-2,14		
	szja-adókedvezmények csökkentése (családi és lakástörlesztés-kedvezmény nélkül)	-0,06			
	pénzüntézetki különadó	-0,15			
	családi adókedvezmény csökkentése	-0,28			
	agrártámogatások kiváltása EU-transzferekkel	-0,35			
	privatizációs bevétel hatása a kamatkidadásokra	-0,18			
	rendelkezésre álló jövedelmet befolyásoló állami intézkedések adóhatása	-0,43			
	vasúti közlekedés támogatása, nettó	-0,68			
	adóelkerülés hatása az áfabevételekben (maradékfelven)	0,73		2,69	
	nyugdíj, cserélődési hatás	0,54			
gyógyszerfogyasztás növekedésének hatása a gyógyszer-támogatásra	0,53				
lakáskamat-támogatási rendszer determinációja	0,52				
forint/deviza adósságarány változásának hatása	0,18				
nem magánnyugdíjpénztár-tagok arányának csökkenése	0,15				
termelő fogyasztás GDP-től elmaradó növekedése (fogyasztást terhelő egyéb adóknál)	0,05				
demográfiai hatás a nyugdíjkiadásokra (nyugdíjasok létszámcsökkenése)	-0,05				
Egyéb hatások	Deficitsökkentő hatások	egyek lakástámogatások kifutása	-0,07	-3,63	
		fogyasztási szerkezet eltolódása	-0,07		
		magánszféra létszám-növekedése	-0,08		
		tásaadóalap GDP-t meghaladó növekedése	-0,08		
		kamatcsökkenés hatása a lakáskamat-támogatásokra	-0,13		
		kamatfelár változásának hatása	-0,19		
		magánszféra bérének termelékenységet meghaladó növekedése	-0,21		
		tásaadó-kedvezmények csökkentése	-0,23		
		egyéb (megmagyarázatlan tényező az szja, a járulékok és a tása esetében)	-0,39		
		deficitet befolyásoló, nem politikai döntéssel összefüggő tényezők hatása a kamatkidadásokra	0,33		
GDP-arányos adósság alapszenárió szerinti csökkenése	-1,20	-0,94			
devizakamatláb változásának hatása	-1,25				

az optimális megoldás a költségvetés rendbetétele érdekében, hiszen ezek az intézkedések részben a munkajövedelmek átlagon felüli terhelését csökkentették. Az EU-csatlakozás közvetlen negatív költségvetési hatása nem fog eltűnni, hiszen a befizetések a GDP arányában növekednek, míg a bevételek továbbra sem a költségvetésbe folynak be, ezért ezzel az állandósult egyenlegrontó hatással részben jogosan indokolható valamilyen mértékű adóterhelés-növelés. A legnagyobb kockázatot a következő években az adósságteher jelenti, mivel – amint láttuk – a ka-

matkiadások GDP-arányos csökkenésének kizárólagos oka az eurókamatláb csökkenése volt. Ha netalán az elmúlt évek trendje megfordul, akkor ez a forintkamatlábának emelkedését is magával hozhatja, ami százalékpontonként nagyságrendileg 0,7 százalékpontos GDP-arányos deficitnövekedést jelent. Ez ellen középtávon az adósságráta, rövid távon viszont csak a forint kockázati felárának csökkentése lehet ellenszer. Ez utóbbi elősegítésének jelenleg nem ismerjük jobb receptjét, mint a gazdaságpolitikai fegyelem és hitellesség helyreállítása.

FÜGGELÉKEK

A – FÜGGELÉK

1. táblázat

AZ ADDICIONALITÁS SZEPONTJÁBÓL STRUKTURÁLISNAK MINŐSÜLŐ KIADÁSOK

	Funkcionális kiadási csoport	Kiadás típusa
1	2	3
1. Alapinfrastruktúra		
Közlekedés	F12 a, b, d	Tőke jellegű kiadások és támogatások
Telekommunikáció és információs társadalom	F12 c	Tőke jellegű kiadások és támogatások
Energia	F09	Tőke jellegű kiadások és támogatások
Környezetvédelem és vízügy	F14	Tőke jellegű kiadások és támogatások
Egészségügy	F05	Tőke jellegű kiadások és támogatások
2. Emberi erőforrások		
Oktatás, képzés	F04	Tőke jellegű kiadások és támogatások
	F04 b,c	Folyó kiadások és folyó támogatások fele
	F04 a,d	Támogatások és működési célú pénzeszközátadások
Kutatás-fejlesztés	F01 e,d	Tőke jellegű kiadások és támogatások, valamint folyó kiadások és folyó támogatások fele
3. Termelőszféra		
Mezőgazdaság /vidékfejlesztés/halászat	F10	Bizonyos kiadások
Ipar	F11	Tőke jellegű kiadások és támogatások, valamint támogatások és működési célú pénzeszközátadások
Szolgáltatások	F13 b	Tőke jellegű kiadások és támogatások, támogatások és működési célú pénzeszközátadások
Turizmus	F13 b	Egyes sajátos előirányzatok ²⁰
4. Egyéb	F13 a	Támogatások és működési célú pénzeszközátadások Tőke jellegű kiadások és támogatások

B – FÜGGELÉK

2. táblázat

KÖLTSÉGVETÉSI ADATOK A JÁRULÉKOK BELSŐ MEGOSZLÁSÁRÓL ÉS AZ ÁLLAMHÁZTARTÁS ÁLTAL FIZETETT ÁFÁRÓL, PÉNZFORGALOM

(millió forint)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Járulékok típusai							
Munkaadókat terhelő járulékok, kormányzat, kiadási tábla	385 970,8	432 404,8	510 039,3	599 477,7	617 831,3	661 091,8	669 552,5
Társadalombiztosítási járulékbévitel az államháztartáson kívülről	756 723,3	884 450,7	920 507,1	1 000 629,7	1 086 971,3	1 136 393,5	1 186 042,8
Társadalombiztosítási járulékbévitel az államháztartáson belülről	315 986,1	312 417,2	406 389,9	476 472,6	494 720,8	601 963,6	522 193,7
Munkaadói járulékbévitel	93 714,9	110 655,3	131 754,0	146 334,5	157 507,2	172 832,2	166 711,0
Egészségügyi hozzájárulás	169 712,1	179 933,5	186 646,3	152 175,5	150 455,8	138 090,8	78 937,0
Egészségügyi hozzájárulás államháztartáson belülről	47 113,4	38 842,2	49 328,9	36 792,2	39 471,3	44 396,7	18 708,0
Egészségügyi hozzájárulás államháztartáson kívülről	122 598,7	141 091,3	137 317,4	115 383,3	110 984,5	93 694,1	58 098,0
Táppénz-hozzájárulás	13 386,8	14 624,5	18 066,0	21 382,6	22 380,3	23 164,7	19 730,4
Egyéb járulékok	56 793,3	81 058,9	95 248,5	97 284,4	100 856,2	115 192,2	142 109,5
Munkavállalókat terhelő járulékok	264 551,1	314 355,3	371 391,3	407 579,2	457 600,4	500 284,9	506 234,3
Munkavállalói járulékbévitel	42 864,0	50 537,4	60 035,3	47 141,3	48 259,5	58 787,3	51 146,7
Munkavállalói nyugdíj- és egészségbiztosítási járulékok (társadalombiztosítás)	221 687,1	263 817,9	311 356,0	360 437,9	409 340,9	441 497,6	455 087,6
Államháztartás dologi kiadásai között szereplő áfával kapcsolatos tételek							
Előzetesen felszámított áfa	117 135,9	130 360,7	147 124,9	155 338,9	185 661,2	198 296,8	
Áfabefizetés	11 722,9	12 918,4	14 790,8	16 403,8	15 964,9	15 817,4	

Megjegyzés: a 2004–2005-ös pénzforgalmi számokat korrigáltuk: a 2004-eshez hozzáadtunk, a 2005-ösből kivontunk 40 milliárd forintot.

Forrás: Pénzügyminisztérium

C – FÜGGELÉK

Adatok, megjegyzések és számítási részeredmények

Kormányzati szektor bérei

Számításunk – némileg jogtalanul – feltételezi, hogy az állami alkalmazotti kör összetétele (ágazati megoszlása) nem változott meg, így számításunkban a ténylegesen bekövetkezett szerkezeti eltolódásból fakadó hatások a bérek emelésének hatásával keverednek.

A számításban a kormányzati szektorban és az állami vállalatoknál dolgozók bére szolgál alapul, ami a nemzeti számlákban szereplő munkavállalói juttatásnak felel meg. A kormányzati szektor valamivel szélesebb, így a bértömeg is nagyobb (GDP-arányosan mintegy 0,4 százalékponttal), mint a költségvetési zárszámadásokban kimutatott államháztartási kör bére. Mivel a kormányzati döntések ezt a szélesebb kört is érintik, célszerű ezekkel a számokkal dolgozni.

Megjegyzendő, hogy a 2006-os év számait óvatosan kell kezelni, elsősorban mivel csak előzetes számokról van szó, másodsorban mivel ezek nem állnak rendelkezésre pontosan abban a szerke-

zetben, amelyben a 2000–2005-ös számok. Így a 2006-os évre a bruttó munkavállalói kategória a *konvergenciaprogram* (kp) számából indul ki, de a megfelelő kormányzati szektorban kifizetett járulékos és szja-bevétel a 2006-os *költségvetési törvény* alapján becsült.

3. táblázat

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Magánszektor termelékenységét követő növekedés	99,6	206,3	293,9	383,1	470,3	570,2
Kormányzati bruttó bér növekedése a magánszektor termelékenysége felett	36,5	104,6	201,4	155,5	168,0	112,7
Létszámnövekedés	-2,7	9,2	31,7	29,0	17,7	5,9
Béрт terhelő elvonások	135,6	91,4	181,1	118,6	159,2	177,8
Kormányzati nettó bértömeg nominális halmozott növekedése	269,1	411,5	708,1	686,2	815,2	866,6
Alapszenárió: GDP-arányos szint tartása	80,3	169,2	249,0	330,9	391,5	462,3

Nyugdíjkiadások

4. táblázat

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Éves nyugdíjkiadások összesen (milliárd forint)	1308,2	1517,8	1721,4	1914,1	2145,4	2322,2
Nyugdíjasok létszáma (ezer fő)	2754,0	2754,0	2745,0	2731,0	2734,0	2734,0
Kifizetett hetek száma (13. havi nyugdíj)	52,0	52,0	53,0	54,0	55,0	56,0
Előző évhez képesti változás						
Svájci index szerinti emelés	1,127	1,125	1,095	1,063	1,068	1,052
Politikai emelés	1,028	1,030	1,012	1,011	1,005	0,992

5. táblázat

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Nyugdíjasok létszáma	0,0	0,0	-4,6	-12,4	-11,5	-12,0
Svájci index alapján adódó nyugdíjemelés, termelékenységi hatás	91,0	179,2	232,3	317,0	391,3	487,1
Svájci index alapján adódó nyugdíjemelés, inflációs hatás	52,6	87,8	124,6	188,3	225,6	264,8
Magánszféra termelékenység feletti bruttó béremelése	4,5	8,8	21,9	15,8	16,8	10,2
Közfiszféra termelékenység feletti béremelése	7,4	36,5	64,2	42,8	58,2	52,0
Béрт terhelő adók és járulékok csökkenésének hatása	-10,3	-1,6	16,4	12,6	26,1	19,4
Svájci index feletti emelés	34,0	75,2	96,9	118,6	134,7	127,3
13. havi nyugdíj fokozatos bevezetése	0,0	0,0	26,7	56,0	88,6	122,4
Cserélődés hatása (maradékfelven)	4,5	7,4	18,5	50,9	91,0	126,6
Egyszeri nyugdíj-juttatás, 2002		53,0				
Nyugdíjkiadások nominális halmozott növekedése	183,7	446,2	596,9	789,5	1020,9	1197,7
Alapszenárió: GDP-arányos szint tartása	144,8	305,1	449,0	596,6	705,7	833,4

Mind a magán-, mind a kormányzati szféra nettó keresetemelkedésére vonatkozóan a *KSH-adatok* használtunk. Ezt azért fontos kiemelni, mivel a költségvetési szféra nettó bérének alakulására a *költségvetési adatok* alternatív adatforrásként használhatók. Azonban – mint említettük már – az utóbbi alapján jelentősen más nettó bértömeg és bérszámok, valamint eltérő dinamika adódik. A nyugdíjak elemzésénél azért használjuk a KSH-statisztikát, mivel a svájci index szerinti emelés-

nél ezt veszik alapul. A két statisztika összehangba hozására eddig tett erőfeszítéseink ellenére nem látjuk a valódi megoldást.

Családtámogatások

6. táblázat

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Családi pótlék	13,5	47,1	107,1	100,1	118,5	263,2
Gyermekek utáni adókedvezmény	47,3	46,4	38,3	35,9	35,1	-31,8
Családtámogatások nominális halmozott növekedése	60,9	93,5	145,3	136,0	153,6	231,4
Alapszcenárió: GDP-arányos szint tartása	32,5	68,5	100,8	134,0	158,5	187,2

Gyógyszertámogatások

7. táblázat

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Gyógyszertámogatás	150,8	179,5	209,0	251,8	289,0	348,9	388,0
Gyógyszerárindex, termelői	103,2	105,4	105,4	112,1	108,0	106,5	107,0
Gyógyszerárindex, kumulált	103,2	108,8	114,6	128,5	138,8	147,8	158,2
Gyógyszer fogyasztás (lakosság által fizetett összeg)	83,3	111,0	134,4	146,4	159,0	177,6	222,1
Összes gyógyszerfogyasztási kiadás	234,1	290,4	343,5	398,2	448,0	526,5	610,1
Támogatás aránya	0,64	0,62	0,61	0,63	0,65	0,66	0,64

A táblabeli adatokat óvatosan kell kezelni, mivel a 2005-ös és 2006-os évre a lakosság gyógyszerfogyasztására még nem állnak rendelkezésre a KSH Egészségügyi Statisztikájának számai. Proxyként a kiskereskedelmi statisztika gyógyszer, gyógyászati termék értékesítésével foglalkozó kereskedelmi egységek forgalmára vonatkozó számait vettük alapul.

8. táblázat

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Fogyasztóiár-index, CPI	14,5	24,9	36,6	53,4	67,7	80,6
Termelői gyógyszerár-emelkedés, CPI felett	-0,6	-0,5	12,9	16,2	24,6	34,5
Gyógyszervolumen (maradék)	21,7	44,0	55,2	68,2	99,1	125,3
Támogatás arányának változása	-6,8	-10,1	-3,6	0,3	6,7	-3,2
Gyógyszerkiadások nominális halmozott növekedése	29	58	101	138	198	237
Alapszcenárió: GDP-arányos szint tartása	19	41	60	80	95	112

Lakástámogatások

9. táblázat

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Támogatások jelentős áthúzóó hatásokkal	8,2	14,9	35,1	100,6	145,0	172,4	152,8
Kamattámogatások	2,4	8,2	27,7	89,7	130,4	154,9	129,5
Önkormányzati hitelek kamattámogatása*	0,7	0,2	1,8	4,9	6,3	6,7	7,0
Lakás-takarékpénztári támogatások	5,1	6,5	5,7	5,9	8,3	10,7	16,3

(folytatás a következő oldalon)

(folytatás az előző oldalról)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Támogatások áthúzódó hatások nélkül	32,6	37,1	31,2	34,8	57,6	77,5	69,9
Lakásépítési kedvezmény**	24,2	21,3	19,2	30,1	33,3	39,1	38,2
Lakásépítési kedvezmény (szoc.pol), megelőlegezett kedvezménnyel	-0,2	-0,2	-0,3	0,0	1,0	2,7	9,2
Fiatalok otthonteremtési támogatása	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	16,6	16,0
Adó-visszatérítési támogatás (áfa)	5,0	6,2	6,5	9,0	9,7	6,0	2,1
Panelfelújítás	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,8	0,8
Mozgáskorlátozottak támogatása	2,3	2,3	3,1	2,8	2,4	2,3	1,8
Egyéb, pénzforgalmi áthúzódásokkal	1,3	7,5	2,7	-7,2	11,2	9,0	1,8
Kifutók	8,9	8,3	6,0	1,8	1,4	1,1	0,5
Lakáscélú hiteltörlesztésre fizetett összeg***	2,2	5,6	17,3	31,2	21,8	22,6	21,4
Lakáskiadások nominális halmozott növekedése	51,9	65,9	89,5	168,4	225,7	273,6	244,6
Alapszenárió: GDP-arányos szint tartása	51,9	58,6	66,0	72,7	79,5	84,5	90,6

* Víziközmű és lakásfelújítási célú hitelek támogatása

** Otthonteremtési és panelfelújítási támogatással együtt

*** Szja-adókedvezmények között

A lakáshitelkamat-támogatások növekedésében a kormányzati intézkedések és az egyéb tényezők hatásának különválasztása nem egyszerű feladat. A 2000 utáni számtalan szabályozásváltozás, a jelzáloglevél- és hitelállomány növekedése, a monetáris feltételek változása, valamint ezek interakciója gyakorlatilag elemezhetetlen a kellő pontossággal. Az állományi adatok pontos és a hitel felvételekre vonatkozókkal összhangban levő statisztikája sem áll rendelkezésre, és teljesen hiányoznak a 2004 előtti állományadatok. A Magyar Téglás Szövetség Lakáshitel Monitorja szolgáltatott információt 2000-tól, és csak 2003-ban vált a kötelező adatszolgáltatás részévé, hogy a bankok információt nyújtsanak a témával foglalkozó minisztériumi egységnek.

Mi azt a megoldást választottuk, hogy a kamattámogatásos konstrukciók esetében a kormányzati intézkedésnek a 2000-es támogatási feltételek fennmaradása esetén vártnál nagyobb kiadásnövekedést tekintjük. A 2000-es támogatási feltételeket és a 2006. első negyedévre rendelkezésre álló jelzáloglevél- és hitelállományokat használva készítettünk becslést 2006-ra. Ezt a becslést a 2000-es és a 2006-os releváns monetáris paramétereket használva is elvégeztük annak érdekében, hogy a kamatok változásának hatását is felbecsüljük.

$$H_r = H_{rM} + \{D_{kieg6} I_{kieg0} + (D_{kieg6} (I_{kieg6} - I_{kieg0})) + (H_{kieg6} - D_{kieg6} I_{kieg0} - D_{kieg6} (I_{kieg6} - I_{kieg0}))\}$$

ahol

H_r : lakáskamat-támogatások növekedése (Ft) 2000 és 2006 között,

H_{rM} : jelzálogkamat-támogatás változása (Ft) 2000 és 2006 között,

H_{kieg6} : kiegészítő kamattámogatás összege 2006-ban,

I_{kieg0} : kiegészítő kamattámogatás százalékos mértéke, 2000-os benchmarkkamatlábak mellett,

I_{kieg6} : kiegészítő kamattámogatás százalékos mértéke, 2006-os benchmarkkamatlábak mellett,

D_{kieg6} : kiegészítő kamattámogatású hitelállomány 2006-ban.

A jelzálogkamat-támogatások (H_{rM}) növekedése csupán a jelzáloglevelek volumenváltozásából fakad, lévén a 2000-es támogatási rendszer fix kamatot állapít meg támogatásként.

A kiegészítő kamattámogatás változásával kapcsolatban a $D_{kieg6} I_{kieg0}$ tag azt fejezi ki, hogy mekkora lett volna a kiadás a kamatlábak változása nélkül; a $D_{kieg6} (I_{kieg6} - I_{kieg0})$ kifejezés mutatja a kamatlábak változásának hatását a kiadásokra; a $H_{kieg6} - D_{kieg6} I_{kieg0} - D_{kieg6} (I_{kieg6} - I_{kieg0})$ kifejezés pedig a támogatási rendszer változásának összes egyéb hatását egyesíti.

A 10. táblázatból látható, hogy a jelzáloglevelekre és a kiegészítő kamattámogatásos hitelekre nyújtott támogatás 126,9 milliárd forint volt 2006-ban. A 2006-os állományon a 2000-es támogatási feltételek mellett 76,8 milliárd forintos támogatási igény keletkezett volna. A monetáris kondíciók 2006-os javulása a 2000-es feltételekkel felvett hitelek támogatásában 30,9 milliárdos megtakarítást eredményezett. Az adott állomány mellett és a monetáris politikai kondíciók változásának hatását kiszűrve az egyéb tényezők 50 milliárd forintos kiadásnövekedést okoztak. Az egyéb tényezőkön értjük a támogatási rendszer „nagyvonalúságát” vagy „szűkmarkúságát”. A támogatási rendszer feltételei nyilván befolyásolják a hitelfelvételi kedvet (a hitelállomány alakulását), de szintén jelentős hatással bír a lakosság jövedelmi helyzete, a korábbi időszakban elmaradt lakossági beruházások pótlási igénye, a jövedelemmegoszlás és egy sor szocio-ökonomiai tényező, valamint a támogatási rendszer megváltozására vonatkozó várakozás is. Egyéb tényező volt a támogatási rendszer 2000-hez képest történő – különösen a jelzáloglevelekhez nyújtott támogatások tekintetében – nagyvonalúbbá válása. A jelzálogkötvény és a támogatott hitelek növekedése részben endogén, részben egzogén tényezőkre vezethető vissza, ám mi nem tudtuk ezek relatív súlyát megítélni.

10. táblázat

	2005	2006	2000-es támogatási feltételek szerint becsült kiadás 2006 eleji állományon		2006-os kiadás	Eltérés, 2000–2006		
	II. n.év	I. n.év	2000-es monetáris kondíciók	2006-os monetáris kondíciók		Összesen	ebből monetáris kondíciók változása	monetáris kondíciók kívüli tényezők
Jelzáloglevél kamattámogatású hitelek								
Jelzáloglevél, kamattámogatott összesen*	1 258 391	1 257 725	37 732	37 732	93 850	56 118	0	56 118
Kiegészítő kamattámogatású hitelek								
Kettő oldal kamattámogatás**	192 243	184 707	18 200	9 286				
Csak kiegészítő kamattámogatás***	424 459	456 351	51 812	29 788				
Kiegészítő kamattámogatás összesen	616 703	641 057	70 012	39 074	33 000	-37 012	-30 938	-6 074
Összesen #	1 875 094	1 898 783	107 744	76 806	126 850	19 106	-30 938	50 044

* 3 százalékpontos támogatás

** Kétoldali hitelkamat: megfelelő benchmark – 5,5%

*** Egyoldali hitelkamat: megfelelő benchmark – 4%

Kiegészítő kamattámogatású hitelek+Jelzáloglevél, kamattámogatott összesen

A kamattámogatások, áfa-visszatérítési jogcím 2000 és 2006 közti 124 milliárdos növekményéből 50 milliárdot – a 2006-os GDP arányában 0,2 százalékpontot – tekintünk a 2000 utáni kormányzati intézkedések következményének (az ezzel kapcsolatos óvatos fogalmazás fontosságára újra és újra felhívva a figyelmet). A 2000-es feltételek fennállása, az állomány egzogénnek feltételezett növekedése és a monetáris politika változatlansága esetén 107,7 milliárd forintra nőtt volna a kiadás, ezt csökkentette volna 31 milliárd forintra a kamatok mérséklődése. Ezek összehatásaképp a 2000-es támogatási feltételek „befagyasztása”, de a támogatási rendszer megtartása esetén is 76,8 milliárd forintra nőtt volna a kiadás.

Nagy kérdés, hogy a lakáshitel-állomány hogyan alakult volna állami támogatás hiányában. Ezt az összefüggést az elemzésnek ebben a fázisában nem vizsgáltuk. Annyi elmondható ezzel kapcsolatban, hogy 2001–2002-ben a támogatási feltételek jelentősen javultak, ami az állomány növekedését az egyébként valószínűsíthetőhöz képest felgyorsította. Azonban a 2003 végén bevezetett szabályozási változások visszafogták a hitelállomány gyarapodását. A támogatott hitelállomány bővülésébe a jövedelmek dinamikus növekedése is belejárt. Valószínű, hogy a lakásberuházásokat és így a hitelfelvételi kedvet befolyásoló tényezőknek is nagy szerepe volt az állomány növekedésében.

Egyéb támogatások

A számításhoz szükséges adatokat jelentős részben a szóban forgó vállalatok beszámolóiból és a költségvetési zárszámadásokból vettük. Az MVM esetében a vállalat által kérésünkre készített becslést használtuk.

11. táblázat

(milliárd forint)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
MÁV-val kapcsolatos adatok							
szokásos vállalkozási eredmény (veszteség)	24,8	32,0	41,2	36,1	54,9	87,6	79,4
egyedi támogatás	47,3	50,7	56,5	58,8	53,2	53,0	52,5
fogyasztóiár-kiegészítés	20,0	21,3	24,3	24,2	27,9	28,8	30,5
MÁV adósságtvállalások	36,5	0,0	117,7	0,0	0,0	0,0	0,0
MVM-mel kapcsolatos adatok							
MVM-árképzés okozta veszteség változása*	12,5	9,9	40,7	-36,9	-1,1	-10,7	0,0
MVM feltőkésítése	0,0	32,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
MOL-lal kapcsolatos adatok							
Gáz- és energetika-üzletág vesztesége	-118,9	-124,1					
Gázártámogatás a költségvetésben, egc-kiadás**				1,1	43,8	76,0	208,8
Gázártámogatás a költségvetésben, egc-bevétel**				10,1	65,8	108,7	84,2

*+ = veszteség növekedése

**egc = energiagazdálkodási céllelőirányzat

12. táblázat

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Egyéb támogatások (I+ II + III)*	169,9	167,0	316,1	74,0	59,0	49,1	207,5
<i>I. Vasúti közlekedés támogatása, nettó (= I.1.–I.2.)</i>	<i>140,2</i>	<i>72,0</i>	<i>316,1</i>	<i>83,0</i>	<i>81,0</i>	<i>81,8</i>	<i>83,0</i>
I.1. Vasúti közlekedés támogatása, bruttó (a+b)	128,5	104,0	239,7	119,1	136,0	169,4	162,4
a. MÁV vesztesége (szokásos vállalkozási eredmény)	24,8	32,0	41,2	36,1	54,9	87,6	79,4
b. Vasút által kapott állami transzferek**	103,7	72,0	198,5	83,0	81,0	81,8	83,0
I.2. Állam „bevétele” (megtakarítása) a vasút kvázifiskális tevékenységéből, (c–d)	-11,7	32,0	-76,5	36,1	54,9	87,6	79,4
c. MÁV vesztesége (szokásos vállalkozási eredmény)	24,8	32,0	41,2	36,1	54,9	87,6	79,4
d. Adósságtvállalás	36,5	0,0	117,7	0,0	0,0	0,0	0,0
<i>II. Villamosáramár támogatása, nettó (= II.1.–II.2.)</i>	<i>0,0</i>	<i>64,0</i>	<i>0,0</i>	<i>0,0</i>	<i>0,0</i>	<i>0,0</i>	<i>0,0</i>
II.1. Villamosáramár támogatása, bruttó (a+b)	12,5	41,9	40,7	-36,9	-1,1	-10,7	0,0
a. MVM-árképzés okozta veszteség változása	12,5	9,9	40,7	-36,9	-1,1	-10,7	0,0
b. MVM feltőkésítése	0,0	32,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

(folytatás a következő oldalon)

(folytatás az előző oldalról)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
II.2. Állam „bevétele” (megtakarítása) az MVM kvázifiskális tevékenységéből, (c-d)	12,5	-22,1	40,7	-36,9	-1,1	-10,7	0,0
c. MVM-árképzés okozta veszteség változása	12,5	9,9	40,7	-36,9	-1,1	-10,7	0,0
d. MVM-feltőkésítése	0,0	32,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
III. Gázár támogatása, nettó (= III.1.-III.2.)	29,7	31,0	0,0	-9,0	-22,1	-32,7	124,6
III.1. Gázár támogatása, bruttó (a+b)	118,9	124,1	0,0	1,1	43,8	76,0	208,8
a. MOL-gázüzletág vesztesége	118,9	124,1					
b. Energiagazdálkodási célleírányzat kiadása				1,1	43,8	76,0	208,8
III.2. Állam „bevétele” (megtakarítása) a MOL kvázifiskális tevékenységéből, ill. egc-bevételként (c+d)	89,2	93,1		10,1	65,8	108,7	84,2
c. Magántulajdonra eső hányad (osztalék kiesése)	89,2	93,1					
d. Egc-bevétel				10,1	65,8	108,7	84,2

* Az egyéb támogatásoknak a változása befolyásolta az ESA-hiány forintösszegét (csökkenés = kimutatott ESA-hiányt csökkentő, növekedés = kimutatott ESA-hiányt növelő)

** Fogasztóiár-kiegészítés, egyedi támogatások, adósságtóvállalások

Társasági adó

13. táblázat

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Vállalati szektor bruttó működési eredménye	2902,6	3166,8	3815,3	3967,5	4336,3	4831,5	5327,2
Tása, nettó, tény	295,7	344,8	396,6	413,7	448,7	430,1	492,0
ebből különadó*	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	35,6	36,1
Adókedvezmények	100,4	80,9	82,6	129,3	50,4	62,5	75,6
Tásakulcsok **	18,0	18,0	18,0	18,0	16,0	16,0	16,0
Adóváltozások hatása 2006-ban***							-18,8
Nettó tása, korrigált#	295,7	344,8	396,6	413,7	448,7	394,5	474,7

* Hitelintézetek és pénzügyi vállalkozások

** 2006-tól 10 százalékos kulcs is megjelenik

***Iparüzési adó leírhatósága, áfahatás, értékcsökkenési leírás, 10 százalékos kulcs bevezetése

Hitelintézetek és pénzügyi vállalkozások különadója nélkül, 2006-os adórendszerbeli kedvezmények hatása nélkül

A társasági adó eredményszemléletű nettó értékéből indultunk ki.

A hitelintézetek és pénzügyi vállalkozások 2005-ben bevezetett különadójának értékére vonatkozóan létezik publikus kormányzati becslés, de a 2006-os egyéb adószabály-változások nagyságára csak PM szakértői számítás állt rendelkezésre. Az adókedvezmények 2000-hez viszonyított eltérése a zárszámadások alapján számítható.

14. táblázat

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Kulcscsökkentés	0,0	0,0	0,0	-43,2	-40,4	-44,5
Adóváltozások 2006-ban	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-18,8
Különadó	0,0	0,0	0,0	0,0	35,6	36,1
GDP	38,7	82,5	118,0	156,2	166,9	209,7

(folytatás a következő oldalon)

(folytatás az előző oldalról)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Vállalati szektor nettó működési eredménye		-10,9	11,5	-8,2	-8,9	7,7	19,9
Adókedvezmények		26,0	35,4	7,1	68,2	49,8	54,6
Egyéb		-4,8	-28,5	1,0	-19,2	-85,3	-60,7
Tásabevételek nominális halmozott növekedése		49,1	100,8	117,9	153,0	134,4	196,3
Alapszcenárió: GDP-arányos szint tartása		38,1	80,2	118,1	156,9	185,6	219,1

Személyi jövedelemadó

15. táblázat

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Összes személyi jövedelemadó, nettó	965,2	1131,3	1294,4	1321,5	1367,1	1449,7	1572,3
Elkülönülten adózó jövedelmek adója	74,2	80	95,5	95,2	103,4	120,8	141,8
Átlagos adókulcs*	29,0	29,1	29,1	29,1	26,1	25,1	24,7
Bruttó szja, korrigált***	1111,8	1296,4	1455,7	1637,0	1577,7	1643,4	1753,3
ebből: közszféra (becsült)	332,5	345,8	457,5	531,4	542,4	528,8	544,2
magánszféra (becsült)	779,3	950,6	998,2	1105,6	1035,4	1114,6	1209,2
Adót csökkentő kedvezmények**	154,8	179,7	176,1	277,4	206,1	213,3	222,7

* Számított adó/összevont adóalap

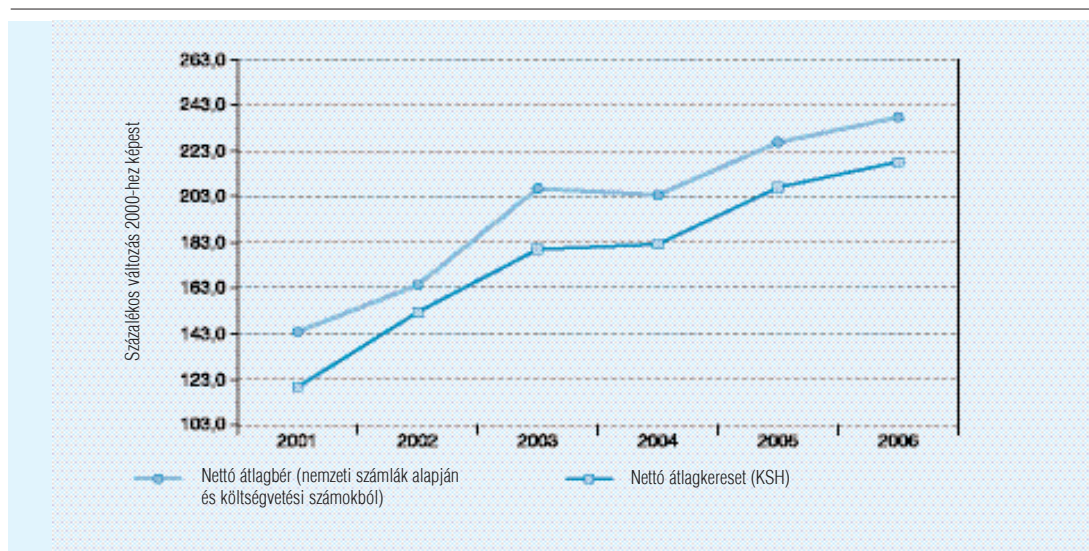
**Magánszektor, becsült, szűken vett kedvezmény

*** Elkülönülten adózók szja-ja nélkül

A KSH két formában közöl adatokat az államháztartásban foglalkoztatottak béréről. Egyrészt közli a nemzeti számlák keretében az államháztartási munkavállalói jövedelmet, amely összhangban van a költségvetés ESA-módszertan szerinti adataival, másrészt közli az államháztartásban foglalkoztatottak átlagbérét és létszámát, amely nemcsak szintjében, hanem dinamikájában is jelentősen eltérő eredményre vezet. Elemzésünk tehát ezen a ponton inkon-

1. ábra

NETTÓ ÁTLAGJÖVEDELEM KÉTFÉLE ADATBÓL, KORMÁNYZATI SZEKTOR

zisztens, mivel a nyugdíjak esetében – törvénnyel összhangban – a nettó átlagbér statisztikáját vettük figyelembe, míg a kormányzati bérkiadások esetében a nemzeti számlákban szereplő bértömegeket.

Az ESA szerinti szja-bevételeknek a verseny- és a költségvetési szféra közötti megoszlására csak *pénzforgalmi adatok* alapján lehet becslést adni. Néhány járulék éves összegét a PM-ben készült *pénzforgalmi* adattáblák részletezik aszerint,²¹ hogy mennyi származott a kormányzati és mennyi a magánszférából. A szja-nál és azoknál a járulékoknál [munkaadói és munkavállalói (munkaerő-piaci) járulékbefizetés, táppénz-hozzájárulás, munkavállalói nyugdíj- és egészségbiztosítási járulék], ahol ilyen bontás nincs, ott az előbbi járuléktípusoknál látható aránynak megfelelően osztottuk fel a bevételt a kormányzati és magánszféra között.²²

A pénzforgalom és az eredményszemlélet közti eltérés 2004–2005-ben okoz nagyobb problémát, amit megpróbáltunk korrigálni. A 2004-es évet *illető* 13. havi bér kifizetésére 2005-ben került sor. A 2004-re *járó*, de csak egy évvel később *kifizetett* 13. havi bérkifizetés a 2005. évi *eredmény-szemléletű* kormányzati munkavállalói juttatást nem érinti, viszont a *pénzforgalmi* szemléletű kormányzati szektorból származó járulékokat növeli.

A korrekció azt jelentette, hogy a körülbelül 40 milliárd forintra tehető pénzforgalmi járulékot a 2004-es államháztartáson belülről származó járuléktömeghez hozzáadtuk, míg a 2005-ösből levontuk.

A B függelékbeli adattábla nem a teljes ESA-körre vonatkozik, hanem csak az államháztartásra. Erre tekintettel minden évben korrigálni kellett ebben az adattáblában a kormányzati szféra szja- és járulékbefizetését egy olyan hányadossal, amely az ESA-kör és az államháztartás arányát fejezi ki a fizetett bértömegben. [A *költségvetési zárszámadásokban* szereplő (munkáltatói járulékkiadásokkal együtt értett) személyi kiadások és az ESA szerinti munkavállalói juttatások arányával korrigáltunk, ami 94–96 százalék között mozgott az időszakban.]

Pontatlanság forrása lehet, hogy a 2006-os évben a kormányzati munkavállalói juttatások a konvergenciaprogramban szereplő adatokkal egyeznek meg, míg az egyes konkrét járulékokra és az szja-bevételek megoszlására a magán- és a kormányzati szféra között még csak közelítő becslést adtunk. [Feltételeztük, hogy a 2006-os évre a kiigazítási program előtt várt összes járulékelmaradás fog bekövetkezni. Ez körülbelül 1,8 százalékos csökkenést jelentene minden egyes járulékfajtánál (a munkaadói tb-befizetésnél, a munkaadói (Munkaerőpiaci Alapba történő) befizetésnél, a táppénz-hozzájárulásnál stb.) a költségvetési törvény szerinti szinthez képest.]

Az átlagos adókulcsokat az APEH által készített, a *magánszemélyek szja-bevallásaira* vonatkozó adattábláiból számoltuk. A pontos eredményeket a következő táblázat mutatja.

16. táblázat

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Magánszféra termelékenységnövekedése	92,3	182,5	227,2	299,1	363,3	453,9
Kulcsnövekedés a magánszférában	1,1	2,4	2,7	-76,2	-108,1	-129,3
Termelékenységtől eltérő bruttó bérnövekedés, magánszféra	12,7	-3,5	5,6	17,0	17,8	11,9
Magánszféra létszámváltozása	3,4	1,3	9,0	4,5	7,5	6,3
Adókedvezmények a magánszférában	8,2	19,6	-48,7	-0,4	6,8	14,1
Egyéb tényező a magánszférában	28,6	-4,8	8,0	-39,3	-13,0	5,5
Szja-bevételek nominális halmozott növekedése	146,3	197,6	203,7	204,8	274,3	362,5
Alapszcenário: GDP-arányos szint tartása	80,4	169,4	249,4	331,3	391,9	462,8

Járulékok

17. táblázat

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Munkaadói tb-járulékkulcs	33,0	31,0	29,0	29,0	29,0	29,0	29,0
Munkaadói MPA-járulék	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0
Magánpénztártagok száma, ezer fő *	2193,0	2253,0	2226,0	2304,3	2403,4	2508,7	2608,7
Nem magánpénztártagok száma, ezer fő	1663,2	1615,3	1644,6	1617,6	1497,0	1392,8	1276,6
Magánpénztár-tagok PAYGO-járulékkulcsa	5,0	5,0	5,0	4,5	4,5	4,5	4,5
Nem magánpénztári nyugdíjtagok PAYGO-járulékkulcsa	11,0	11,0	11,0	11,5	12,5	12,5	12,5
Átlagos PAYGO-járulékkulcs, tény	7,6	7,5	7,5	7,4	7,6	7,4	7,1
Átlagos PAYGO-járulékkulcs, hipotetikus**	7,6	7,6	7,6	7,5	8,0	8,0	8,0
Nem magánpénztár tagok aránya, %	43,1	41,8	42,5	41,2	38,4	35,7	32,9
Munkavállaló MPA-járulékkulcs	1,5	1,5	1,5	1,0	1,0	1,0	1,0

* PSZÁF adatai

** Állandó tagsági arány mellett

A magánnyugdíjpénztárak hatását két tényezőre osztottuk fel.

(1) Egyrészt az időszak egészében a magánpénztárba fizetendő járulék nőtt a tagok esetében 6-ról 8 százalékra (az állami kasszába fizetendő csökkent 2-ről 0,5 százalékra), a nem magánpénztártagok esetében pedig 8-ról 8,5 százalékra nőtt az állami kasszába fizetendő járulék kulcsa.

(2) Másrészt csökkent a nem magánpénztári tagok aránya. A járulékkulcs-változás hatását azzal a feltevéssel számoltuk, hogy a pénztártagok aránya a foglalkoztatottakon belül a 2000-es értéken maradt.

Az „egyéb” – kisebb értékű – járulékok és a táppénz esetében nominális helyett csak effektív kulcsról beszélhetünk (ami egyenlő a befolyt járulék és az adóalap hányadosával). A pontos eredményeket a következő táblázat mutatja.

18. táblázat

(millió forint)	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Termelékenység növekedése	213 088	436 695	569 759	783 752	959 654	1 180 370
ebből: a kormányzati szektorban	57 557	129 306	172 564	246 480	294 240	349 674
a magánszektorban	155 530	307 389	397 194	537 271	665 414	830 697
Magánszektor termelékenysége feletti növelés	42 508	59 701	127 958	130 587	137 668	90 928
ebből: a kormányzati szektorban	21 103	65 577	118 221	100 060	105 111	69 097
a magánszektorban	21 405	-5 876	9 737	30 528	32 557	21 831
Kulcsváltás	-72 564	-158 440	-184 957	-191 785	-202 150	-209 137
ebből: a kormányzati szektorban	-20 492	-48 626	-57 772	-61 849	-63 112	-63 783
a magánszektorban	-52 072	-109 813	-127 185	-129 937	-139 038	-145 354
Létszámváltozás a magánszférában	5 680	2 131	15 708	8 016	13 798	11 495
Munkavállalói kulcs változása*	0	0	-2 566	14 147	14 700	15 002
Nem magánpénztártagok arányának csökkenése	-2 612	-1 330	-4 996	-14 839	-24 477	-35 069
Egyéb	30 276	113 063	126 970	102 067	148 433	173 458
ebből: a kormányzati szektorban	-55 859	5 677	4 644	54 699	31 332	26 572
a magánszektorban	86 135	107 386	122 326	47 368	117 100	146 886
Járulékbevételek nominális halmozott növekedése	214 066	299 085	402 072	485 230	676 033	854 059
Alapszcenárió: GDP-arányos szint tartása	134 522	283 468	417 211	554 394	655 779	774 415

* Azonos magánpénztári taglétszám arány mellett

Általános forgalmi adó

Az általános forgalmi adót befolyásoló főbb tényezők alakulását a következő táblázat mutatja.

19. táblázat

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Rendelkezésre álló jövedelem, W	7926,3	9122,3	10168,1	11072,7	12246,4	13553,4	14161,4
Korrigált lakossági jövedelem, Wc	7926,3	8906,5	9943,5	10321,3	11468,2	12605,2	13296,6
Vásárolt fogyasztás, C	7129,2	8208,5	9077,8	10120,5	10759,9	11589,4	12436,9
Korrigált vásárolt fogyasztás, Cc	7129,2	8014,3	8877,2	9433,8	10076,2	10778,6	11677,4
Kiemelt tényezők hatása, C/Cc*		1,02	1,02	1,07	1,07	1,08	1,07
Átlagáfa, tényleges**	17,1	17,1	17,2	17,3	19,1	19,1	16,6
Átlagáfa, hipotetikus***					17,2	17,3	17,3

*Bérhányademelkedés, állami elvonások és pénzbeni juttatások rendelkezésre álló jövedelmet alakító hatása

**Fogyasztóiár-index füzetek alapján

***Fogyasztóiár-index füzetek alapján, adószabály-módosítás nélkül

20. táblázat

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Áfa, eredményszemlélet	1159,8	1251,0	1373,0	1539,9	1831,6	1856,5	1771,0
Eva			42,9	74,6	96,2	108,9	
Vásárolt fogyasztás + lakossági beruházás áfája,							
Evával együtt	1004,8	1097,5	1215,0	1364,2	1627,5	1700,8	1626,6
Lakossági beruházások	40	47,5	51	56,4	58	58	59,6
Egyéb vásárlás	155	153,5	158	218,6	278,7	252	253,3
<i>ebből:</i> állam	128,9	143,3	161,9	171,7	201,6	214,1	na
GDP%-ában	1,0	0,9	0,9	0,9	1,0	1,0	na
pénzügyintézet	33	33	34	43,6	na	na	na
egyéb szektor	11	11	12	22	na	na	na

Az áfabevételek közül a vásárolt fogyasztáshoz kapcsolódót elemeztük részletesen. Az eva bevezetése 2003-tól az áfabevételeket csökkentette elsősorban. Számításunkban a vásárolt fogyasztás és a lakossági beruházások áfájának és az evának az összegét magyaráztuk meg a relevánsnak tartott tényezőkkel.

A lakossági beruházások áfája a vásárolt készletek áfáját jelenti, viszont a nagyobb részt jelentő lakossági sajáterős építkezések áfáját a vásárolt fogyasztás áfája foglalja magában. Ezért a lakossági beruházások áfáját együtt kezeltük a vásárolt fogyasztás áfájával.

Az *egyéb vásárlás* legjelentősebb tétele az államháztartás működési kiadásainak áfatartalma, ez nettó szemléletben nem érinti a költségvetést. Egyébként egyes költségvetési kimutatások szerint ezek a GDP-nek viszonylag állandó, 1 százalékos körüli részét tették ki. (Megjegyzendő, hogy a 2003-ig a költségvetési zárszámadásokban bemutatott, az állami szervek vásárlásából származó áfabevételek számadata némileg eltér az előbbi kimutatásokban szereplő értékektől.) A pénzügyintézeti szektorból és a tárgyi adómentes árukól/szolgáltatásokból származó egyéb áfabevételek pusztán becslés értékükkel szerepeltek 2003-ig a zárszámadásokban, igazán komoly számítás nincs mögöttük. A vásárolt fogyasztáson és a lakossági beruházásokon kívüli áfabevételek összegükben 0,1 százalékponttal kisebbek lesznek várhatóan 2006-ban, mint 2000-ban voltak.

A táblázatban szereplő korrigált vásárolt fogyasztás egy olyan szcenárióhoz tartozik, amelyben

a lakosság rendelkezésre álló jövedelmét a magánszektor bérei a termelékenységgel együtt növekedve befolyásolták volna és az általunk kiemelt kormányzati intézkedések sem emelték volna meg; ugyanakkor a lakosság fogyasztási (megtakarítási) hajlandósága a ténylegessel egyezett volna meg. A rendelkezésre álló jövedelem tényleges értékeit korrigáltuk a magasabb magánszférabeli bérek, valamint az állami intézkedések hatásával.

A munkavállalói tb-intézkedések hatását úgy számoltuk, hogy a mindenféle elvonástól mentes munkavállalói juttatásokat beszoroztuk az egyes években hatályos és a 2000-ben hatályos járulékulcsok különbségével. Mivel összességében a munkavállalói járulékok nőttek, ezért a rendelkezésre álló jövedelem csökkent emiatt.

A vásárolt fogyasztást terhelő átlagos áfakulcs számításánál a KSH által használt fogyasztási súlyokat vettük át. Ezek két éves késéssel kerülnek be a fogyasztói árindexbe, így például a legfrissebb, 2006-os füzet a 2004-es súlyokat közli. Ebből következően 2005–2006-ra csak becsülni tudtuk az átlagos áfakulcsot. Azt tételeztük fel, hogy folytatódott a fogyasztási szerkezetnek az időszak elején tapasztalható, a normál kulcsú termékek felé való 0,04 százalékpontos éves eltolódása. A PM szakfőosztálya készített táblát, amely a Fogyasztói árindex című füzetben szereplő áru- és szolgáltatáscsoportok áfakulcsára adott becslést.

21. táblázat

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Korrigált vásárolt fogyasztás hatása	139,5	281,0	370,1	534,9	637,7	739,7
Kiemelt tényezők hatása*	25,2	24,7	82,6	84,8	95,8	84,0
Fogyasztási szerkezet eltolódása	3,6	14,6	29,8	11,3	14,6	17,3
Kulcsváltozások, átsorolások**	0,0	0,0	0,0	131,9	137,9	-46,9
Egyéb	-75,5	-110,1	-122,9	-140,1	-190,0	-172,2
Vásárolt fogyasztás és lakossági beruházások áfájának nominális halmozott növekedése, évával	92,7	210,3	359,5	622,7	696,0	621,9
Alapszcenárió: GDP-arányos szint tartása	129,3	272,6	401,1	533,0	630,5	744,6

*Bérhányademelkedés, állami elvonások és pénzbeni juttatások rendelkezésre álló jövedelmet alakító hatása

**2004: kedvezményes kulcs emelése, 2006: normál kulcs csökkentése; könyv és villamos energia átsorolása

A következő táblázat a kiemelt tényezőkből származó áfabevételek 81,3 milliárd forintos tételének megoszlását mutatja be.

22. táblázat

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Rendelkezésre álló jövedelmet befolyásoló egyes tényezők, százalékos megoszlás	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Bruttó béremelkedés a termelékenység felett a magánszektorban	52,3%	-8,6%	14,6%	25,0%	24,6%	20,1%
Létszámemelkedés a magánszektorban	2,4%	0,8%	1,8%	0,9%	1,2%	1,0%
Nyugdíj-korrektív politikai intézkedések	15,8%	33,5%	16,5%	22,4%	23,6%	28,9%
Családtámogatások	13,1%	11,1%	5,9%	0,3%	-0,5%	5,1%
Lakástámogatások	3,4%	10,5%	12,7%	18,8%	19,9%	17,8%
Közsféra bér- és létszámemelés*	19,1%	66,9%	39,6%	29,2%	25,7%	19,7%
Szja-intézkedések**	-6,0%	-14,1%	8,9%	14,5%	15,5%	19,2%
Munkavállalói tb-intézkedések	0,0%	0,0%	0,0%	-11,1%	-10,0%	-11,8%

*Ideértve a béremelés közvetett hatását a többlet-nyugdíjemelésekre

** Adókulcs és -kedvezményváltozások hatása, kormányzati és magánszférában egyaránt

Egyéb fogyasztási adók

23. táblázat

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Áfán kívüli egyéb fogyasztási adók	603	641	701	799	898	917	1 041
Áfán kívüli egyéb fogyasztási adók, korrigált*	506	534	587	679	698	728	827

*Az EU-csatlakozás miatti emelések becsült hatását és vállalatok által vásárolt üzemanyag jövedéki adóját levonva

A jövedékiadó-bevételeket korrigáltuk az EU-csatlakozás miatti adóérték-emelések hatásával, mivel ezt a tényezőt az EU-csatlakozás költségvetési hatásai között tárgyaljuk.

Jövedéki adót nemcsak a lakosság, hanem kisebb részben a vállalatok is fizetnek üzemanyag-vásárláskor. A lakosság üzemanyag-vásárlását a rendelkezésre álló jövedelméből fizeti, a vállalkozások viszont termelő felhasználásuk részeként vásárolják. Ennek megfelelően kétfelé bontottuk az egyéb fogyasztási adót, és a két részt különbözőképpen magyarítottuk.

24. táblázat

Lakossági komponens	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Vásárolt fogyasztás, korrigált	60,9	119,7	164,8	206,6	252,4	310,8
Kiemelt állami intézkedések és bérhányad növekedés hatása	12,4	12,2	41,4	39,2	44,2	42,5
Egyéb*	-45,8	-50,8	-33,5	-54,2	-75,0	-32,5
Áfán kívüli egyéb fogyasztási adók nominális halmozott növekedése	27,5	81,1	172,6	191,6	221,7	320,9
Alapszcenárió: GDP-arányos szint tartása	60,9	119,7	164,8	206,6	252,4	310,8

Vállalati komponens	2001	2002	2003	2004	2005	2006
GDP	12,3	25,1	36,2	50,3	55,3	65,4
Vállalatok termelő felhasználása	-3,1	-13,1	-13,2	-14,8	-13,0	-11,0
Egyéb	2,0	5,5	0,8	11,5	-5,7	-7,9
Vállalati üzemanyag jövedéki adója	11,2	17,5	23,8	47,0	36,6	46,4

*Valorizációk elmaradása és adóbehajtás

Arra nem tudtunk vállalkozni, hogy az adóbeszedés hatékonyságának hatását leválasszuk az egyéb tényezőkétől, de egyéb információk arra utalnak, hogy a csempészet a korábbihoz képest teret nyert, így ez is hozzájárult az adók csökkenéséhez. Az utóbbi tényezőben az EU-csatlakozás, illetve a határok kinyílása minden bizonnyal szerepet játszott, amit az adóhatóság hatékonyságának javításával lehetett – volna – ellensúlyozni. A jövedéki adó beszedésében viszont 2006-ban jelentős pozitív változás történt.

Egészségügyi hozzájárulás

25. táblázat

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Eho a magánszektorban	122,6	141,1	137,3	115,4	111,0	93,7	58,1
Eho nagysága, Ft/fő	3 900	4 200	4 500	3 450	3 450	3 325	1 950

A kormányzat a fix összegű egészségügyi hozzájárulás (eho) összegét 2000 és 2002 között 3900-ról 4500 forintra emelte, majd 2003-ban jelentősen (4500-ról 3450 forintra) csökkentette, utána szinten tartotta 2005. november 1-jéig, amikor is újabb, 1950 forintra történő csökkentésére került sor.

26. táblázat

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Foglalkoztatottság a magánszektorban	0,6	0,2	1,5	0,7	1,1	0,7
Eho tételes értékének csökkentése változtatása	17,9	14,5	-8,7	-12,3	-30,0	-65,2
Eho-bevételek nominális kumulált növekedése	18,5	14,7	-7,2	-11,6	-28,9	-64,5
Alapszcenário: GDP-arányos szint tartása	15,8	33,3	48,9	65,0	76,9	90,9

EU-csatlakozás hatása és a vámbevételek

A vámbevételek nettó módon szerepelnek a számításban, ami azt jelenti, hogy a vámbefizetések-ből levonjuk a vámszervek vámigazgatási költségeit és hozzáadjuk a 2004-től az EU-tól kapott vámbeszedési költségterítést. Magyarország vámbevételei már az EU-csatlakozás előtt is csökkentek (nominálisan) a csatlakozás előtt folyamatosan csökkenő vámtételek és a WTO-megállapodások miatt. 2004. május 1-jétől a csatlakozás dátumától megszűnt ez a bevétel típus.

Az agrárgazdasági kiadásokban elért megtakarítást ahhoz képest számszerűsítjük, hogy milyen terhet jelentett volna ez a tétel a költségvetésnek, ha e kiadások 2000-es GDP-arányos szintje fennmaradt volna. Ezt a nagyságot kell összevetni azzal, amennyit hazai forrásból ténylegesen erre a célra költöttünk.

Az EU agrártámogatásai és a magyar költségvetés

Hazai források 2000 és 2003 között: a központi költségvetés mérlegében szereplő agrárgazdasági támogatások (benne a piacra jutási és agrártermelési támogatással) tételét vettük alapul a hazai agrárgazdaságnak nyújtott támogatások számszerűsítésénél. Ezek *pénzforgalmi* adatok és az évről évre való áthúzódások összege nem volt elhanyagolható ebben az időszakban. Ennek ellenére a pénzforgalmi számításokat használtuk, azaz implicite feltettük, hogy az adott évi áthúzódások megegyeznek a következő évre átnyúló kifizetésekkel. Ennek az eljárásnak az az oka, hogy nem állnak rendelkezésre eredményszemléletű számok.

Hazai források 2004 után: a hazai forrásból megvalósult *eredményszemléletű* kiadások kevéssé átláthatók. A kiadásokat – egyéb tételekkel együtt, amelyeket a szöveges indoklásban jellemeznek – pénzforgalmi szemléletben tartalmazza az FVM fejezeti kötetében megtalálható folyó kiadások és jövedelemtámogatások sor; ez takarja az adott évben *kifizetett*, hazai forrásból nyújtott támogatásokat. Ezek közt található a nemzeti kiegészítés (úgynevezett top-up). 2004-re a számítások szerint eredményszemléletben összesen 37,3 milliárd forintot tett ki az előző évekhez hasonlóan ebben az évben még megítélt piacra jutási és agrártermelési támogatás és 85,4 milliárd forint volt az eredményszemléletű top-up. 2005–2006-ra magunk becsültük meg a top-up nagyságát – mivel hasonló KSH-háttértáblák nem álltak rendelkezésre. Abból indultunk ki, hogy a top-up szorososan követi az EU-ból érkező közvetlen termelői támogatásokat: 2004, 2005, 2006-ban a hazai forrásból adott top-up (az unióbeli országoknak járó támogatásokat 100 százalékának véve) 30–30–30 százalék, az EU-ból érkező közvetlen termelői támogatás pedig fokozatosan nő: a három egymást követő évben 25–30–35 százalék. Mivel a közvetlen termelői támogatások eredményszemléletű nagysága ismert, így adódik az eredményszemléletű top-up 2005–2006-ban.

EU-támogatások: az EU-támogatások (közvetlen termelői támogatások, exporttámogatások, belpiaci támogatások és az intervencióhoz kapcsolódó, EU által megtérített támogatások) 2004-től jelentek meg. Ezek eredményszemléletű, illetve ahhoz közeli számok, kiolvashatók az adott évi zárszámadás EU-kapcsolatokat tárgyaló táblájából.

27. táblázat

(millió forint)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
1. Befizetés az EU-ba	0	0	0	0	119 721	186 645	199 182
2. EU-visszatérítés	0	0	0	0	42 813	8 458	7 669
3. Vámok és vámjellegű befizetések	137 730	125 013	129 341	132 638	39 884	0	0
4. Vámstervek vámigazgatási kiadása	6 011	7 616	8 244	8 473	7 846	7 851	6 678
5. Vámbeszédesi költség megtérítése	0	0	0	0	4 487	8 857	8 400
6. Cukorilleték beszédesi költségtérítése	0	0	0	0	0	516	418
7. Jövedéki adók igazítása EU-normák szerint					56 417	56 417	71 280
<i>A* EU-befizetés és -visszatérítések egyenlege</i>	<i>131 720</i>	<i>117 397</i>	<i>121 097</i>	<i>124 166</i>	<i>16 034</i>	<i>-120 248</i>	<i>-118 093</i>
7. Agrártámogatás hazai forrásból	97 065	119 447	120 580	128 873	122 744	92 910	87 579
Piacra jutási és agrártermelési támogatás	97 065	119 447	120 580	128 873	37 313		
Top up (eredményszemléletű)					85 431	92 910	87 579
memo: folyó kiadások és jövedelemtámogatások, FVM-fejezet					90 869	131 452	110 520
Top up pénzforgalmi, PM-információ					0	87 571	85 000
8. Agrártámogatás EU-forrásból					78 502	123 451	145 925
Exporttámogatások					855	10 399	9 250
Belpiaci támogatások						6 519	13 250
Közvetlen termelői támogatások EU-ból**					77 647	92 910	102 175
Intervencióhoz kapcsolódó költségek***					0	13 623	21 250
7.+8. Agrártámogatás összesen	97 065	119 447	120 580	128 873	201 246	216 361	233 504
11. Agrártámogatás összesen, hipotetikus****	97 065	109 560	123 395	135 818	148 560	157 977	168 997
<i>B = 7–11# Megtakarítás agrárkiadásokban</i>		<i>9 887</i>	<i>-2 815</i>	<i>-6 945</i>	<i>-25 816</i>	<i>-65 067</i>	<i>-81 418</i>
A. + B. EU-reláció és vámok nettó hatása	131 720	107 509	123 912	131 110	41 850	-55 181	-36 675
GDP-arányosan	1,0	0,7	0,7	0,7	0,2	-0,3	-0,2

* Nettó vámbevétel; A = -1+2+3-4+5+6+7

** Eredményszemlélet

*** EU által megtérített

**** 2000-es GDP-arányos szint fennmaradása esetén

A tényleges hazai forrásból megvalósult támogatás eltérése a 11-es sortól

A táblázatból látható, hogy a 2001-es évtől eltekintve a költségvetés már az EU-csatlakozás előtt is némileg kevesebb agrártámogatást adott, az EU-csatlakozás után pedig számottevő megtakarításra nyílt lehetőség. A hazai agrártámogatások 2000–2006 közti csökkenését az EU-források megjelenésére vezetjük vissza. A hazai forrásból történő agrárgazdasági támogatások visszafogása jelentősen, mintegy felére mérsékli az EU-befizetés miatti kiadást.

Az általános forgalmi adó rendszerében a 2004. év során bevezetett változtatásokat hivatalosan (a költségvetési zárszámadásban) két okkal magyarázták: az uniós jogharmonizációval és az államháztartás egyensúlyának csatlakozás utáni fenntartásával. Az államháztartás egyensúlyi helyzetének fenntartására irányuló intézkedések között említik a kedvezményes 12 százalékos áfakulcs 15 százalékra emelését, a villamos energiának a 12 százalékos kedvezményes kulcsból a 25 százalékos normál áfakulcsba való átsorolását, valamint az új beruházásoknál a támogatásokra, illetve az államháztartás dologi kiadásainak támogatására jutó áfa levonhatóságának megszűnését. Ezen intézkedések összesen 137 milliárd forintos többletbevételt hoztak, ami a számításunk szerint az uniós csatlakozásból származó közvetlen költségeket, ha azokat a B tétellel tekintjük egyenlőnek, 2004-

ben és még az utána következő két évben is jelentősen meghaladta. Ha az agráriumban elért megtakarítási lehetőségeket figyelmen kívül hagyjuk és az A tétellel hasonlítjuk össze az említett áfaintézkedéseket, akkor azok csak 2004-ben jelentettek teljes fedezetet az EU-relációból közvetlenül adódó költségvetési hiányra.

28. táblázat

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Vámok	-14,3	-10,6	-7,6	-95,2	-130,7	-130,0
EU-reláció nettó költségvetési transferek	0,0	0,0	0,0	-76,9	-177,7	-191,1
Jövedéki adók igazítása EU-normák szerint	0,0	0,0	0,0	56,4	56,4	71,3
Megtakarítás agrárkiadásokban	-9,9	2,8	6,9	25,8	65,1	81,6
EU-reláció nominális halmozott alakulása	-24,2	-7,8	-0,6	-89,9	-186,9	-168,2
Alapszcenárió: GDP-arányos szint tartása	17,0	35,7	52,6	69,9	82,7	97,9

Kamatkiadások

Az adatok kivétel nélkül költségvetési zárszámadásokról illetve egyéb belső, pénzügyminisztériumi forrásokból származnak.

29. táblázat

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Maastrichti adósság	6 963	7 339	7 953	9 574	10 982	12 296	13 582	15 947
devizában denominálva	2 861	2 852	2 601	2 418	2 663	3 216	3 995	4 528
forintban denominálva	4 102	4 488	5 353	7 156	8 319	9 081	9 587	11 419
Nettó kamatkiadás összesen		611	597	619	703	825	844	841
devizában fizetett nettó kamatkiadás		178	154	122	130	126	145	144
forintban fizetett nettó kamatkiadás		433	443	498	574	699	699	696
Implicit kamatláb		8,5%	7,8%	7,1%	6,8%	7,1%	6,5%	5,7%
devizaadósságra		6,2%	5,7%	4,8%	5,1%	4,3%	4,0%	3,4%
forintadósságra		10,1%	9,0%	8,0%	7,4%	8,0%	7,5%	6,6%

A számított alapszcenárió szerinti értékek

30. táblázat

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Elsődleges deficit, alapszcenárió szerint	-362,44	-408,20	-449,30	-491,45	-522,60	-559,06
Stock-flow adjustment, alapszcenárió, privatizációs bevétel nélkül	-14,17	80,01	89,06	138,20	-29,22	-82,00
Teljes nettó kamatkiadás, alapszcenárió szerint	611,6	629,8	653,8	677,0	703,4	714,8
Teljes deficit, alapszcenárió szerint	249,19	221,55	204,47	185,59	180,78	155,72
Adósság év végén, alapszcenárió szerinti teljes egyenleggel, prióv nélkül	7 574,46	7 876,03	8 169,56	8 493,35	8 644,91	8 718,63
Átlagos adósság, alapszcenárió szerinti teljes egyenleggel, privatizációs bevétel nélkül	7 456,95	7 725,25	8 022,79	8 331,46	8 569,13	8 681,77
Privatizációs bevétel	0,00	0,00	41,98	166,54	403,80	268,70
Adósság év végén, alapszc. szerinti teljes egyenleggel, privatizációval	7 574,46	7 876,03	8 127,58	8 326,81	8 241,11	8 449,94
Átlagos adósság, tény, privatizációs bevétellel	7 646,36	8 763,53	10 277,82	11 639,02	12 939,28	14 764,68
Adósság év végén, tény, privatizációs bevétel nélkül	7 953,27	9 573,78	11 023,83	12 504,72	14 194,68	16 828,02
Átlagos adósság, tény, privatizációs bevétel nélkül	7 646,36	8 763,53	10 298,81	11 764,28	13 349,70	15 511,35

Az átlagos adósságállományok az adott és a megelőző időszak végi adat számtani átlagaként adódnak.

31. táblázat

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Devizakamatláb csökkenésének hatása	-40,73	-108,31	-95,84	-175,42	-212,16	-293,88
Kamatfelár változásának hatása	-24,73	-39,48	-89,05	-8,76	-27,76	-44,65
Forintadósság arányváltozásának hatása	11,40	31,10	39,08	52,16	43,98	42,33
GDP-növekedés hatása	73,16	147,54	220,60	303,30	355,49	406,90
GDP-arányos adósság alapszcenárió szerinti csökkenése	-63,57	-116,05	-162,14	-212,96	-242,44	-283,65
Költségvetési, politikai döntés következtében jelentkező hatás	25,48	77,19	149,49	218,28	282,79	367,33
Költségvetésen kívüli tényezők hatása	5,38	16,31	31,58	46,12	59,75	77,61
Privatizációs bevételek hatása	0,00	0,00	-1,44	-8,88	-26,77	-42,51
Kamatkiadások kumulált nominális növekedése, privatizáció nélkül	-13,61	8,31	93,72	222,73	259,66	271,99
Alapszcenárió: politikai deficitnövekedés hatásától tisztított kamatkiadás	0,61	18,74	42,75	66,03	92,36	103,75

JEGYZETEK

¹ A kormány 2006 nyarán a kiigazító csomag bejelentése után hivatalosan 10,1 százalékos deficitet jelzett előre és nyilvánosságra hozta, hogy az akkori számítások szerint a kiigazítás nélkül a hiány elérte volna a GDP 11,6 százalékát. Most, hogy eltelt az év és látjuk, hogy a hiány valójában nem 10,1 százalék lett, hanem csak 9,2 százalék, felmerül a probléma, hogy mit gondoljunk a kiigazítás hatása nélkül becsült deficitről. Mivel a vártnál jobb egyenleg azoknál a tételeknél keletkezett, amelyeket nem érintett a kiigazító csomag, azzal a feltetéssel élünk, hogy az alapszcenárió szerint sem 11,6, hanem 0,9 százalékponttal kisebb (10,7%) deficit alakult volna ki.

² A kibocsátási rés becsült értéke 2000-ben 0,81, 2006-ban 1,23, ami nagyságrendileg 0,1 százalékpontos eltérést okozhat a 2006-os és a 2000-es deficitben. Fontos problémát jelent viszont, hogy a termelési függvény alapú módszer a kibocsátási rés költségvetésre gyakorolt hatását pontatlanul méri, mivel egyrészt a költségvetést közvetlenül nem a GDP, hanem az adóalapok ciklikus alakulása befolyásolja, másrészt a módszer nem veszi figyelembe a költségvetési politikának a konjunktúrára gyakorolt – az általunk vizsgált időszakban igen jelentős – hatását. [P. Kiss – Vadas (2004) és P. Kiss – Vadas (2005)] Megfelelő megoldást ebben az esetben is csak egy egységes makrofiskális modell jelenthet.

³ Ily módon csak 2006-ra nyertünk egyszeri kiadás tételt, de azt gondoltuk, durva hiba lenne 2005-ig

(tényleges szolgáltatás hiányában nincs becsült szolgáltatási érték) a teljes, realizálódott kiadásokat szerepeltetni.

⁴ A logaritmikusan felosztás az alábbi azonosságon alapul:

$$\left. \begin{aligned} Y_0 &= \prod_{i=1}^n X_{i,0} \Rightarrow \ln Y_0 = \sum_{i=1}^n \ln X_{i,0} \\ Y_1 &= \prod_{i=1}^n X_{i,1} \Rightarrow \ln Y_1 = \sum_{i=1}^n \ln X_{i,1} \end{aligned} \right\} \Rightarrow \Delta \ln Y = \sum_{i=1}^n \Delta \ln X_i \Rightarrow \Delta Y = \sum_{i=1}^n \left(\frac{\Delta \ln X_i}{\Delta \ln Y} \Delta Y \right)$$

⁵ Az egyes betűk jelölhetnek különböző kategóriákat attól függően, hogy főjelként, alsó vagy felső indexben szerepelnek!

⁶ Ebben a dolgozatban szinonimaként használjuk a közszektor és a kormányzat kifejezéseket, amelyeken a jogi értelemben vett államháztartást értjük. Ez a kategória tartalmazza a helyi önkormányzatokat, de nem tartalmazza az állami vállalatokat.

⁷ Az alábbiakban az eredmények ismertetésekor a deficit szempontjából kapnak plusz, illetve mínusz előjelet az egyes magyarázó tényezők. Azaz mind a bevételi, mind a kiadási oldalon jelentkező hatás akkor plusz, ha növeli a deficitet, és akkor mínusz, ha csökkenti.

⁸ Az indexálás a gyakorlatban az alábbi módon szokott történni: a januártól októberig folyósított nyugdíjak számításához használt svájci index a költségvetési törvényjavaslat makrogazdasági feltételezései között szereplő „általános” fogyasztóiár-indexet tartalmaz-

za, októberben készül egy hivatalos előrejelzés az éves nyugdíjas fogyasztóiár-index várható értékére és a novemberi nyugdíjjal együtt a TB folyósítja a január–október időszakra vonatkozó korrekciót is.

- ⁹ Viszont az adósságállományba beépült, tehát a kamatkiadásokra gyakorolt hatását figyelembe kell venni (lásd a kamatkiadásokról szóló pontot).
- ¹⁰ A közgyógyellátottak támogatása nem szerepel a gyógyszerkiadások között. Ezek GDP-arányos nagysága 2000-ben és 2006-ban közel megegyezett, és a köztes időszakban is csak elhanyagolható mértékben ingadozott.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Közgyógyellátási kiadás, áfa nélkül	21 733	24 492	29 266	32 304	31 887	35 134	35 369
GDP%	0,16	0,16	0,17	0,17	0,15	0,16	0,15

- ¹¹ Bár az alapügylet – a lakáshitel – több évig fennáll, az adószabályok évente megváltoztathatók, ezért a költségvetési kiadás szempontjából nem jelent többéves elköteleződést.
- ¹² Az NA ZRt és az ÁAK ZRt. a statisztikai kormányzati szektor része, ezért az autópálya-építések állami támogatásának kezelése nem okoz problémát.
- ¹³ A hatósági árszabályozás nyereségnövelő hatását nem tekintjük „negatív” megtakarításnak vagy „kiadásnak”.
- ¹⁴ Megjegyezzük, hogy a Paksi Erőmű értékesítési ára jóval az országos átlagár alatt volt és van. Mivel az atomerőműben termelt áramot elméletileg a legdrágábban üzemelő erőmű szolgáltatási árán is lehetne értékesíteni, az elméleti ár és az „engedélyezett” ár különbözeteként adódó relatív veszteséget is értelmezhetnénk kvázifiskális tevékenységként. Bár teljes idősort erre vonatkozóan nem tudunk összeállítani, egyes számítások szerint 2004-ben körülbelül 80 milliárdra tehető az olcsó áram miatti nyereségromlás az atomerőműnél. Ez is mutatja, hogy a

kvázifiskális tevékenységek számításának módszertana nagyban befolyásolhatja az eredményt.

- ¹⁵ A nettó működési eredmény a bruttó működési eredmény és az amortizáció különbsége. Meglepő módon az amortizáció növekedése elmarad a bruttó működési eredményétől, ami az adóalap dinamikus növekedését eredményezi. Amennyiben az általunk használt, szakértői becslésen alapuló amortizációs számok tendenciózusan alábecslik a valós amortizációt, akkor ez részben magyarázhatja az egyéb tényező magas értékét.
- ¹⁶ Az elkülönülten adózó jövedelmek adója a GDP 0,5–0,6 százaléka közti sávban ingadozott a vizsgált időszakban.
- ¹⁷ Nem vállalkoztunk a törvényi adókulcsok, a sávhatárok és a jövedelemeloszlás változásának hatásvizsgálatára.
- ¹⁸ Ilyenre csak a 2004–2006. években került sor a csatlakozási szerződés alapján.
- ¹⁹ Az is látható, hogy a kormányzat tett erőfeszítéseket más területeken való megszorításokkal a maga által indukált túlköltés ellensúlyozására. Így az összességében laza költségvetési politika ellenére a nyilvánosságban a kormányzati restriktívok miatt felhangzó panaszok is magyarázatot találnak. Ezek a restriktív intézkedések azonban igencsak elégtelenek voltak a túlköltés nagyságához viszonyítva.
- ²⁰ Turizmust szolgáló előirányzatok.
- ²¹ Lásd erre a B függelék
- ²² Ebben az adattáblában ráadásul olyan szja-adatok szerepelnek, amelyek nettók, nem pedig bruttók (abban az értelemben, hogy adókedvezményekkel csökkentett értékek.) Pontos képünk nincs arról, az adókedvezmények hogyan oszlanak meg a magán és a kormányzati szektor közt.

IRODALOM

AKAR L. (2006): A gazdaságpolitikai fordulat és az új konvergenciaprogram, *Pénzügyi Szemle*, 4. szám

CSILLAG I. – MIHÁLYI P. (2006): Kettős kötés: A stabilizáció és a reformok 18 hónapja, *Globális Tudás Alapítvány*

P. KISS G. – VADAS G. (2004): Légy résen – az államháztartási egyenleg ciklikus buktatói, *MNB Füzetek*, 7

P. KISS G. – VADAS G. (2005): Továbbra is légy résen – Az államháztartási egyenleg ciklikus igazításának nemzetközi összehasonlítása, *MNB Füzetek*, 4